

HELSINGIN SANOMIEN TYÖTTÖMYYS-
AIHEISTEN PÄÄKIRJOITUSTEN
DISKURSSIT VUOSINA 1993 JA 2015

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
31.8.2020

Elisa Pesola

SISÄLLYS

1. TUTKIMUSAIHE	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoite	1
1.2. Tutkimuskysymykset	2
1.3. Aineisto	3
2. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS	7
2.1. Kielen funktionaalisuus	7
2.2. Kriittinen diskurssianalyysi	8
2.3. Teksti vailla toimijaa	10
2.4. Tutkimusmetodi	11
2.5. Aikaisempaa tutkimusta pääkirjoituksista	12
3. ANALYYSI	14
3.1. Työvoimadiskurssi	15
3.2. Avun tarvitsijat -diskurssi	18
3.3. Poliittisen vallan diskurssi	23
3.4. Mielenterveysdiskurssi	28
3.5. Sairausdiskurssi	34
3.6. Elollisuusdiskurssi	38
3.7. Kuvaajadiskurssi	44
3.8. Ratkaisudiskurssi	46
4. YHTEENVETO	52
LÄHTEET JA LYHENTEET	58

1. TUTKIMUSAIHE

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoite

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Helsingin Sanomien työttömyysaiheisten pääkirjoitusten diskursseja Suomessa vuosilta 1993 ja 2015. Suomen kielen pääaineopiskelijana sekä valtio-opin, kauppatieteiden ja viestinnän sivuaineopiskelijana olen erityisen kiinnostunut työttömyyden vaikutuksesta yhteiskunnassa vallitsevaan ideologiaan ja siihen, miten ideologia näkyy kirjoitetussa kielessä. Lisäksi haluan tietää, että millä tavalla vuosien 1993 ja 2015 pääkirjoitusten diskurssit eroavat toisistaan vai eroavatko ne ollenkaan.

Tutkimusmenetelmäni on kriittinen diskurssianalyysi. Kriittisen diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia kieltä sosiaalisen todellisuuden rakentajana ja muokkaajana. Kieltä tutkimalla on mahdollista oppia kieltä ympäröivästä yhteiskunnasta, kulttuurista, ajasta ja paikasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13.) Kielelliset valinnat kertovat jotain siitä, miten hahmotamme maailmaa. Pääkirjoituksissa tulee väistämättä esiin kirjoittajien ideologia. Se käsittää kirjoittajan vakiintuneita asenteita ja arvoja, jotka eivät ole aina järkipäisiä, vaan voivat perustua myös tunteisiin ja kokemuksiin. (Varis 1998: 40.) Erityisesti journalistien tekemät kielelliset valinnat todentuvat laajalle yleisölle, mikä saattaa vaikuttaa yleisön tapaan tehdä valintojaan (Heikkinen 1999: 50).

Kriittinen diskurssianalyysi tuntui luontevalta tutkimusmenetelmältä myös siksi, että kielellisten valintojen takana oleva valta on kiinnostavaa – erityisesti mediassa käytetyn kielen valta. Median ideologisuus vaikuttaa sen kohdeyleisöön. Eri ideologioiden tuominen julkiseen keskusteluun on tehokkain tapa levittää tietynlaista asennetta ja maailmankuvaa. (Fairclough 2001 [1989]: 85.) Asenteiden ja ideologioiden tutkimisesta tekee vaikeaa se, että kyseessä on abstraktioiden tutkimus. Kiinnostavaksi sen taas tekee se, onnistutaanko tutkimaan teksteistä ilmeneviä arvoja vai onko kyseessä tutkijan omat uskomukset siitä, mitä hän uskoo kirjoittajan tekstiin sisällyttäneen. (Heikkinen 1992: 115.) Tutkin työttömyysaiheisissa pääkirjoituksissa aktivoituvia diskursseja

ja niissä ilmenevää ideologisuutta, tutkielmani ei kuitenkaan vastaa siihen, onko kirjoittajien ideologia tiedostettua vai ei.

1.2. Tutkimuskysymykset

Kirjoittaja tekee kirjoittaessaan aina valintoja. Kirjoittajan tekemät valinnat pohjautuvat jo olemassa oleviin tapoihin kuvata maailmaa. Nämä tavat ovat diskursseja. Tutkimuksessani nostan esille toistuvasti esiintyviä diskursseja Helsingin Sanomien työttömyyttä koskevissa pääkirjoituksissa ja vertailen niitä ajallisesti vuosien 1993 ja 2015 välillä. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Mitkä diskurssit aktivoituvat Helsingin Sanomien työttömyysaiheisissa pääkirjoituksissa sekä vuonna 1993 että vuonna 2015? Miten molempina vuosina aktivoituneet diskurssit eroavat toisistaan? Löytyykö Suomessa vallitsevassa työttömyydessä selkeitä toimijoita vai kuvataanko tapahtumat itsestään tapahtuviksi?

Tutkimuskysymyksilläni selvitän ja nimeän yleisimmät diskurssit, jotka löytyvät sekä vuoden 1993 että vuoden 2015 Helsingin Sanomien pääkirjoituksista. Diskurssien löytämisen ja nimeämisen jälkeen vertailen, miten sama diskurssi aktivoituu vuonna 1993 ja 2015.

Lisäksi tutkin, millaisia toimijoita työttömyysaiheisissa pääkirjoituksissa rakennetaan kirjoittajan valintojen kautta. Karvosen mukaan taloustehtien yhtenä pääpiirteenä on, että toiminnot kuvataan usein itsestään tapahtuviksi, kuten kasvuksi joka *hidastuu* tai määräksi joka *supistuu*. Talousaiheiset tekstit ovat saattaneet lainata tällaisia muotoja luonnontieteistä, jossa asiat usein tapahtuvat itsestään. Tapahtumat kuvataan itsestään tapahtuviksi erityisesti silloin, kun toimijoiden vastuullisuutta ei ole sopivaa tuoda ilmi. Laitoksia ei *lakkauteta* tai *yhdistetä*, vaan ne tarpeen tullen *yhdistyvät*. (Karvonen 1996: 154–155.) Olen huomannut saman ilmiön työttömyyttä koskevassa keskustelussa. Esimerkiksi vuoden 1993 pääkirjoituksessa kirjoitetaan, kuinka räjähdysmäisesti kasvanut työttömyys *työntää* ihmisiä pois työelämästä. Toiminta on asetettu työttömyydelle sen sijaan, että kirjoitettaisiin työnantajasta, joka irtisanoo työntekijöitä.

Jos tekstin argumenttina on abstrakti epähenkilö, kuten *työttömyys*, tapahtumaa pidetään usein itsestäänselvyytenä (Karvonen 1996: 157). Jos kirjoittaja asettaa tapahtuman itsestäänselväksi ja luonnolliseksi, voi se vaikuttaa lukijan maailmankuvaan, asenteisiin ja ideologiaan jopa huomaamatta (Fairclough 2001: 2).

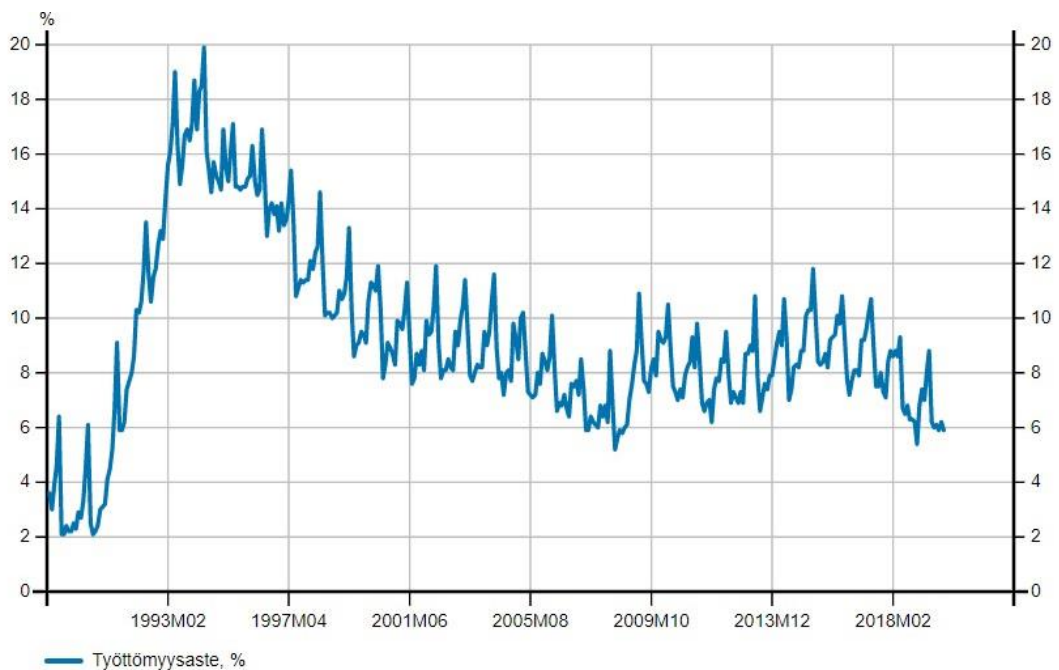
1.3. Aineisto

Tutkin kandidaatintutkielmassani (Pesola 2015) poliittisia pääkirjoituksia ja niissä esiintyviä nimeämisiä Suomen hallituksen toimille. Kandidaatintutkielmani myötä kiinnostus pääkirjoitusten tutkimista kohtaan nousi entisestään, joten halusin ottaa pääkirjoitukset aineistoksi myös pro gradu -tutkielmaani. Pääkirjoitus on mielipideteksti. Se ottaa kantaa nykyhetkeen, tekee arvioita menneestä ja tulevasta. Se on itsenäinen institutionaalinen toimija, joka pyrkii osallistumaan poliittiseen päätöksentekoon sekä poliitikkojen että kansan mielipiteiden välittäjänä. (Heikkinen 1999: 276.)

Sanomalehdet ovat joukkoviestimiä¹, ja niiden vaikutus ihmisiin on suuri. Joukkoviestinten valta-asema ei ole selkeä, ja siksi joukkoviestimet voidaan nähdä piilotetun vallan (*hidden power*) välineenä (Fairclough 2001 [1989]: 49). Helsingin Sanomien pääkirjoitukset ovat vuosikymmenten saatossa vahvistaneet asemaansa poliittisessa keskustelussa. Helsingin Sanomat on Suomen laajalevikkisin seitsemänpäiväinen sanomalehti. Sen levikki vuonna 2016 oli yli 320 000. Toiseksi laajalevikkisin seitsemänpäiväinen sanomalehti oli Aamulehti, jonka levikki samana vuonna oli vähän yli 107 000. (MA2016) Levikin perusteella voidaan todeta, että Helsingin Sanomien lukijakunta on sanomalehtien keskinäisessä vertailussa laaja. Laajalevikkisyys oli syy siihen, miksi halusin koota aineistoni juuri Helsingin Sanomien pääkirjoituksista.

¹ Heikki Kuutin Mediasanaston mukaan *joukkoviestin* on 'joukkoviestintäsanomia kuljettava fyysinen tai tekninen väline'.

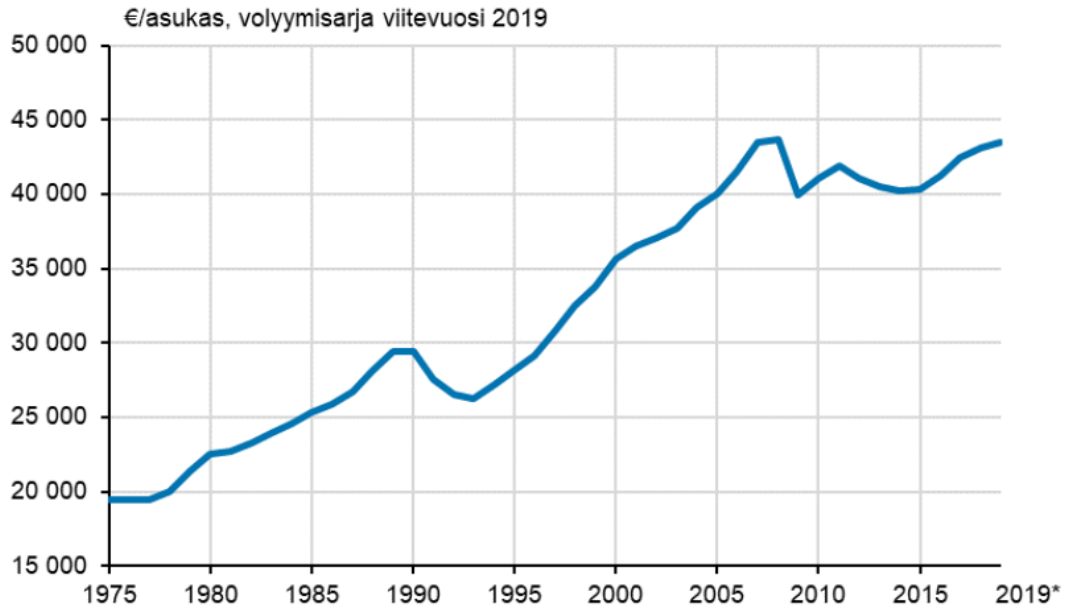
Pro gradu -tutkielmassa keskityn nimenomaan yhteen sanomalehteen ja vertailen sen pääkirjoituksia kahdelta eri vuosikymmeneltä. Aineistoa rajatessani huomioin molempien vuosien työttömyystilanteen yhteneväisyyksiä. Rajasin aineiston koskemaan vuosia 1993 ja 2015, koska työttömyysaste² oli jyrkässä nousussa ja bruttokansantuote³ koki suuren notkahduksen molempina vuosina. Työttömyysastetta kuvaa Tilastokeskuksen kuvaaja kuviossa 1. Bruttokansantuotteen notkahdus näkyy kuviossa 2, joka on Maailmanpankin laatima kuvaaja Suomen bruttokansantuotteesta.



KUVIO 1. Tilastokeskuksen laatima kuvaaja työttömyysasteesta vuosina 1989–2019 (SVT3).

² Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus saman ikäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä. Koko väestön työttömyysaste lasketaan 15-74-vuotiaiden työttömien prosenttiosuutena saman ikäisestä työvoimasta" (SVT1).

³ "BKT, bruttokansantuote, markkinahintaan on kotimaisten tuotantoyksiköiden tuotantotoiminnan lopputulos. Se voidaan määritellä kolmella tavalla: institutionaalisten sektoreiden tai eri toimialojen bruttoarvonlisäysten summana lisätynä tuoteveroilla ja vähennettynä tuotetukipalkkioilla; kotimaisten institutionaalisten yksiköiden tavaroiden ja palveluiden loppukäytön summana (kulutus, pääoman bruttomuodostus, vienti miinus tuonti); tulojen summana (palkansaajakorvaukset, tuotanto- ja tuontiverot miinus tukipalkkiot, bruttotoimintaylijäämä ja sekatalo, brutto)" (SVT2)



KUVIO 2. Tilastokeskuksen laatima kuvaaja Suomen bruttokansantuotteesta vuosina 1975–2019 (SVT4).

Olen kerännyt molempien vuosien, 1993 ja 2015, alusta 20 ensimmäistä työttömyyttä tai työtä koskevaa, niihin liittyvää tai niitä sivuavaa pääkirjoitusta. Juuri nämä vuosiluvut valikoituivat aineistooni, koska molempina vuosina Suomessa oli samankaltainen taloudellinen ja yhteiskunnallinen tilanne. Vuoden 1993 keräämäni pääkirjoitukset on julkaistu 2.1.1993–27.1.1993, ja vuoden 2015 pääkirjoitukset on julkaistu 2.1.2015–20.1.2015. Olen kerännyt pääkirjoitukset Helsingin Sanomien verkkosivujen arkistoista.

Pääkirjoituksiksi laskin mukaan Helsingin Sanomien verkkosivujen pääkirjoitukset-osastossa julkaistut tai sinne jälkikäteen ladatut jutut, ja usein pääkirjoituksia oli samana päivänä enemmän kuin yksi. Useimmissa tapauksissa pääkirjoituksilla ei ole nimettyä kirjoittajaa, koska pääkirjoituksen ajatellaan ilmaisevan koko lehden kantaa, mutta otantaani kuuluu muutamia juttuja, jotka on kirjoittanut akateemisesti koulutettu henkilö, tutkija tai alansa asiantuntija. Ajattelen näiden kirjoitusten kuitenkin olevan pääkirjoitusten kaltaisia, koska ne on asetettu lehdessä pääkirjoitusten rinnalle sekä verkkosivuilla pääkirjoitukset-osastoon.

Jokainen teksti on jo itsessään kannanotto: mistä aiheesta, mihin tilanteeseen ja tarpeeseen teksti tuotetaan. Tekstin yhteys paikkaan ja aikaan on olennaista tekstin merkitystä pohdittaessa. (Heikkinen 2007: 78.) Kaikki aineistoni tekstit on julkaistu Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla. Keräsin aineistoni vuosilta 1993 ja 2015 Helsingin Sanomien verkkosivuilta hakusanoilla *työ-* tai *töi-*. Rajasin hakusanani koskemaan ainoastaan pääkirjoituksia.

40 pääkirjoituksen aineisto sisältää kirjoituksia, jotka koskevat myös työelämää ja työtä, mutta joissa työttömyys on aiheena tekstin taustalla tai siitä mainitaan tekstissä. Mielenkiintoista on, että vuoden 2015 pääkirjoituksissa työelämään ja työntekijöihin liittyvää keskustelua oli enemmän kuin vuoden 1993 aineistossa. Kun suuren työttömyyden aikaan julkaistaan pääkirjoituksia myös työelämästä ja työntekijöistä, voidaan pohtia, mitä ideologioita tällaisen toimintatavan takana on. Haluaako kirjoittaja kenties tuoda vastapainoa työttömyysaiheisille kirjoituksille tai ehkä tietoisesti ohjata huomiota työttömyyden sijaan työelämään?

2. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS

2.1. Kielen funktionaalisuus

Tutkielmassani teoreettisena ja metodologisena viitekehysenä käytän kriittistä diskurssianalyysiä. Kriittisessä diskurssianalyysissä kieli käsitetään funktionaalisenä ilmiönä. Funktionaalisen kielitieteen historia on sosiologiassa ja antropologiassa. Kielitieteessä vanhimmat funktionaaliset kuvaukset (esimerkiksi Malinowski 1923, Bühler 1934) selittivät, miten puheyhteisön jäsenet käyttävät puhetta eri tarkoituksiin, kuten vaikuttamiseen, mielipiteen ilmaisuun ja suhteiden ylläpitoon. Kielelliset ilmaukset ovat riippuvaisia kulttuurista, tilanteesta, kielen käyttäjistä, nonverbaaleista viesteistä ja puheenaiheista. (Luukka 2000: 137.)

Nykyajan tunnetuimpiin funktionaalisiin kieliteoreetikoihin kuuluu M.A.K. Halliday. Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliteorian mukaan kielen funktiot vaikuttavat koko kielisysteemiin samalla rakentaen sitä. Kieli rakentaa merkityksiä, ja sen tärkein tehtävä ihmisyhteisössä on sosiaalinen. Silti yhdellä ilmauksella voi olla useita merkityksiä ja funktioita. Funktionaalista näkökulmasta kieleen kuuluu rakenne, merkitys ja käyttö, eli kieltä ei voi kuvata kontekstista irrallaan. Kielen tutkimus on aineistolähtöistä. (Luukka 2000: 138–140.)

Funktionaalisisessa kielikäsitelyssä kielelliset merkitykset ovat riippuvaisia tilanteesta ja syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kielen käyttäjällä on useita mahdollisuuksia valita, miten hän kieltä käyttää. Funktionaalinen näkemys painottaa kielen tilanteisuutta ja pureutuu siihen, mitä kielellä tehdään. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14.) Diskurssianalyysi nojautuu funktionaaliseen kielikäsitelyyn, ja usein diskurssintutkijat hyödyntävät systeemis-funktionaalista kieliteoriaa tutkimuksissaan.

Funktionaalisten kieliteorioiden lisäksi kieltä voidaan tarkastella myös esimerkiksi abstraktina muotojärjestelmänä. Formalistinen kieliteoria kuvaa kielen muotojärjestelmää ja selvittää, miten kieli on rakentunut. Se tutkii kielen koodia ja rakennetta autonomisena systeeminä. Funktionaalisisesta kieliteoriasta

poiketen formalistinen kieliteoria on teorialähtöinen ja tutkii kieltä ensisijaisesti riippumattomana kontekstistaan. (Luukka 2000: 137–140.)

2.2. Kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on laaja käsite, jota on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Diskurssianalyysiä käytetään eri aloilla, kuten antropologiassa, sosiologiassa ja psykologiassa, joihin funktionaalinen kieliteoriakin pohjautuu. Diskurssianalyysin systeemis-funktionaalinen pohja näkyy siinä, että tutkimus painottuu kielenkäyttöön ja analysoi sosiaalisen todellisuuden tuottamista käytännössä. (Jokinen ym. 1993: 10.) Yhteiskuntatieteissä kriittisellä diskurssianalyysillä pyritään selvittämään ja selittämään ilmiöitä, kun taas kielitieteissä diskurssianalyysin avulla tutkitaan sitä, miten merkitykset rakentuvat kielen ja sen piirteiden kautta. (Pietikäinen 2000: 192–193).

Diskurssianalyysi on laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen suuntauksia on monia, mutta niitä kaikkia yhdistävät samat ominaispiirteet: laadullisessa tutkimuksessa kuvataan, tutkitaan ja selitetään tutkittavan ilmiön laatua. Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään ihmisen käyttäytymistä. Tutkimuskohteena on ihmisten merkityksmaailma, jota rakennetaan arjessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tuloksia ei ensisijaisesti pyritä selittämään numeroin tai tilastoin, vaan päämääränä on tiheä kuvaus tutkittavan ilmiön laadusta. Laadullinen tutkimus kuvaa ihmisten kokemuksia ja merkityksellistämisen tapoja. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139–140.)

Nimensä mukaan kriittisessä diskurssianalyysissä tutkitaan diskursseja. Heikki Kuutin mediasanaston (2012) mukaan **diskurssi** on sosiaalisesti rakentunut tapa puhua ja keskustella yksittäisistä asioista ja ilmiöistä. Nämä puhutavat suuntaavat sekä merkitsevät todellisuutta (s.v. *diskurssi*). Fairclough'n mukaan diskurssin käsitteeseen kuuluu ajatus siitä, että kieli on osa yhteiskuntaa. Kieli ei ole vain heijastus sosiaalisesta kontekstista, vaan osa sitä. (Fairclough 2001 [1989]: 22–25.) Kieltä käyttäessämme merkityksellistämme maailmaa ja samalla rakennamme sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme (Jokinen, Juhila &

Suoninen 1993: 18). Kirjoittamalla paitsi kuvataan jotakin, myös tehdään jotakin. Lausumat kuvailevat todellisuuden luonnetta ja samalla rakentavat sitä (Jokinen ym. 1993: 41–42).

Kriittisessä diskurssianalyysissä on tärkeää tarkastella tutkimusaineistoa yksityiskohtaisesti, koska aineisto itsessään on tutkimuskohde, ei pelkästään kuvaus siitä (Jokinen ym. 1993: 49). Kriittisessä diskurssianalyysissä on otettava huomioon yksittäiset kielenkäytöt, sillä ne kertovat yhteisön ideologioista ja kielenkäyttötavoista. (Heikkinen 1999: 84.) Heikki Kuutin Mediasanaston mukaan kriittinen diskurssianalyysi 'pyrkii selvittämään, millaisia tulkintoja ilmiöistä tekstissä houkutellaan tekemään' (Kuutti 2012 s.v. *diskurssianalyysi*).

Diskurssintutkijan tulee määritellä tutkimuksessaan oma merkityksensä **kontekstille**. Konteksti on häilyvä käsite. Ahtaimmillaan se tarkoittaa välittömästi lausetta tai tekstiä, jonka osia tarkastellaan. Laajimmillaan konteksti voi kuitenkin viitata koko kulttuuriin keskustelijoineen ja erilaisine ammatteineen ja sivistystasoineen. (Varis 1998: 27.) Tekstin konteksti voi olla esimerkiksi kirjoittajan, lukijan tai tekstiin kirjoittuva tapahtumaympäristö, mutta se voi olla myös esimerkiksi itse tekstin konkreettinen esiintymistiheys, kuten tässä tutkimuksessa Helsingin Sanomien pääkirjoitukset työttömyyden aikaan.

Vaikka konteksti on terminä tärkeä nimenomaan kriittisen diskurssianalyysin tutkimuskentällä, ei sen avulla saa alkaa liikaa spekuloidaan tutkittavaa aineistoa (Hiidenmaa 2000: 179). Hiidenmaa pohtii kontekstin määritelmää Lemken (1990) ja Simpsonin (1993) avulla. Simpsonin mukaan tekstin konteksti on ideologia. Lemken mukaan taas kontekstiin liittyvät kaikki saman aihepiirin tekstit ja tekstit, joilla on samanlainen esitystapa sekä tekstit, jotka esiintyvät samassa yhteydessä tarkasteltavan tekstin kanssa (Hiidenmaa 2000: 179). Tutkielmassani aihepiirinä on Suomen työttömyystilanne ja esitystapa on pääkirjoitus.

Jokinen ja Juhila pohtivat **hegemonisten diskurssien** identifioimisen vaikeutta. Hegemonisten diskurssien löytämiseksi tulee kiinnittää huomio aineistossa toistuviin yhtäläisyyksiin, jotka on mahdollista tunnistaa vain kontekstisidonnaisessa tulkintaprosessissa. Analyysissä tulee edetä pienistä

osista kokonaisuuksiin, merkityksistä diskursseihin. Kaikkein vahvimmat diskurssit ovat usein tutkijankin mieleen ujuttautuneita itsestäänselvyksiä, joille diskurssintutkijakin saattaa helposti sokeutua ja ohittaa ne "tavallisena arkipuheena". Usein onkin niin, että mitä useammin tietyt diskurssin palaset toistuvat sitä hegemonisempi asema diskurssilla on, ja mitä itsestäänselvempänä diskurssi lukijalle esiintyy, sitä vahvempi se on. (Jokinen & Juhila 1993: 80–81.)

1970- ja 1980-luvuilla kriittinen lingvistiikka tarkasteli pääosin nimeämistä. Nimeämisen tutkiminen keskittyy siihen, miten kirjoittaja nimittää tapahtumia ja siihen osallistuvia henkilöitä. Se, miten kirjoittaja nimittää esimerkiksi ihmisryhmiä tai instituutioita, kertoo kirjoittajan näkökulmasta, arvoista ja uskomuksista aihetta kohtaan. (Kalliokoski 1996: 20.)

2.3. Teksti vailla toimijaa

Pirjo Karvonen on tutkinut taloustekstien toimijoita ja havainnut, että vaikka tekstit kuvaavat käyttäytymistä, usein niissä ei ole nimetty ihmistä tutkimuskohteena. Talousteksteissä esitellään toimintoja vailla toimijaa (Karvonen 1996: 151–152). Myös useissa työttömyysaiheisissa pääkirjoituksissa työttömyyden tapahtumat esitetään vailla toimijaa, kuten esimerkissä (1), jossa kerrotaan, että työttömyyden nousu ei vielä pysähdy.

(1) *Vaikka kokonaistuotanto kasvaneen alkaneena vuonna yksi kaksi prosenttia, **työttömyyden nousu ei vielä pysähdy.*** (27.1.1993)

Ihminen on kätkeytyä tekstissä, mutta se ei ole lauseen subjektina eikä välttämättä ollenkaan näkyvissä lauseessa. Teonnimet, kuten *työttömyyden nousu*, on kielipillinen metafora, jossa tapahtuma ilmaistaan verbin sijaan substantiivilla (*nousta > nousu*). Kun teko ilmaistaan substantiivilla, lähtee siitä pois kaikki verbin ominaisuudet: modus, aikamuoto, määritteet ja toimijat. (Karvonen 1996: 152.)

(2) Oulun aiemmin matala työttömyysaste lähti nousemaan kohti 15:ta prosenttia. Vuonna 2008 työttömiä oli 10 prosenttia työvoimasta. Viime kesänä heitä oli jo 18 prosenttia. (18.1.2015)

Karvosen mukaan talousteksteille on ominaista, että muutoksia usein kuvataan käyrien kulkusuuntia mukaillen joko nousuiksi tai laskuiksi, kuten esimerkissä (2). Nousut ja laskut luovat tekstin aateympäristöksi määrien ideologiaa. Taloustekstien toinen aateympäristö on positivistinen tieteentekotapa, jossa ainoastaan mitattavat ja nähtävät asiat ovat merkityksellisiä. (Karvonen 1996: 153.)

2.4. Tutkimusmetodi

Kriittinen diskurssianalyysi on aineistolähtöistä, joten aloitin tutkimuksen tekemisen perehtymällä aineistooni. Pääkirjoituksista nousi esiin diskursseja, jotka toistuivat molempina vuosina. Otin tutkimukseeni mukaan yleisimmät diskurssit, jotka esiintyvät sekä vuonna 1993 että vuonna 2015. Molempina vuosina toistuvasti aktivoituvat diskurssit ovat

- **työvoimadiskurssi**, jossa työttömyyttä käsitellään positiivisten tai neutraalien nimeämisten kautta
- **avun tarvitsijat -diskurssi**, jossa työttömät näyttäytyvät apua tarvitsevina tai heikommassa asemassa olevina
- **poliittisen vallan diskurssi**, jossa tekijänä näyttäytyy päättäjien muodostamat ihmismäiset joukot
- **mielenterveysdiskurssi**, jossa työttömyys aiheuttaa tunne-elämän reaktioita ihmisissä
- **sairausdiskurssi**, jossa työttömyys liitetään sairauteen
- **elollisuusdiskurssi**, jossa työttömyyttä kuvaillaan itsestääntapahtuvana, elollisena kokijana
- **kuvaajadiskurssi**, jossa työttömyys kuvataan kuvaajan liikkeen tavoin
- **ratkaisudiskurssi**, jossa esitetään ratkaisuja työttömyyteen.

Tutkimukseni etenee siten, että jokaisen diskurssin kohdalla syvennyn ensin vuoden 1993 aineistoon, minkä jälkeen käsittelen vuoden 2015 aineistoa samalla vertaillen, miten diskurssi eri vuosina aktivoituu.

Aineistolähtöisyys näkyy siinä, miten käsittelen kutakin esimerkkiä. Koska aineisto on itsessään tutkimuskohde, tulee ottaa huomioon yksittäiset kielenkäytöt, sillä ne kertovat ideologioista ja kielenkäyttötavoista. Tarkastelen esimerkiksi sanavalintoja, oletuksia, modaalisia keinoja, verbivalintoja, referointirakenteita sekä verbin passiivisuutta, aktiivisuutta ja nollapersoonaa. Tutkielmani esimerkeiksi olen nostanut vahvimmin jokaista diskurssia edustavat esimerkit.

2.5. Aikaisempaa tutkimusta pääkirjoituksista

Vesa Heikkinen on tutkinut väitöskirjassaan *Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä* poliittisia pääkirjoituksia. Heikkisen väitöskirjassa yksi keskeisimmistä suuntauksista on systeemis-funktionaalinen kielioppi. Pääkirjoitukset – muiden tekstien tapaan – ovat lähtökohtaisesti sosiaalisia, yhteisiin kielellisiin käytänteisiin ja merkityksiin perustuvia tekstejä. Pääkirjoitukset aiheuttavat keskusteluja ja jakavat mielipiteitä. Pääkirjoitus välittää tietoa, viihdyttää, ottaa kantaa. Samalla pääkirjoituksen tarkoituksena on tuottaa lehdelle taloudellista voittoa. (Heikkinen 1999: 21–24.)

Heikkisen väitöskirjan taustalla on *kriittinen lingvistiikka*, joka on kritiikkiä yhteiskunnan valtarakenteita kohtaan. Kriittisen lingvistiikan avulla lingvistit luovat pohjaa yhteiskunnalliselle keskustelulle ja muulle tutkimukselle. Kriittinen lingvistiikka ja kriittinen diskurssianalyysi ovat tutkimusmenetelminä samankaltaisia – Fairclough'n mukaan kriittinen lingvistiikka on yksi tapa tehdä kriittistä diskurssianalyysiä. (Heikkinen 1999: 28–29.) Pro gradu -tutkielmani pohjautuu tähän samaan metodologiseen ja teoreettiseen viitekehykseen.

Arja Lerssi-Lahdenvesi on tutkinut väitöskirjassaan sanomalehtien pääkirjoitusten yhteiskunnallista vaikuttamista. Hänen aineistonaan oli

kahdeksan poliittisesti sitoutumatonta sanomalehteä: Aamulehti, Helsingin Sanomat, Ilkka, Kaleva, Karjalainen, Keski-suomalainen, Lapin Kansa ja Turun Sanomat. Aineiston otanta sijoittui vuoden 2011 eduskuntavaalien ajalle. Tutkimuksessa selvisi, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli epävarmaa suurissa poliittisissa kysymyksissä, joissa ei ollut selkeää ratkaisuvaihtoehtoa. Pääosin lehdet eivät haastaneet poliittisia päättäjiä uudistuksista, jotka koskivat kuntahallintoa, sosiaali- ja terveysjärjestelmää sekä puolustusvoimia. Pääkirjoitukset ottivat kantaa asioihin, joissa mielipiteenä voi olla ainoastaan "kyllä" tai "ei". Kantaa otettiin muun muassa EU:n velkakriisiin ja Libyan kriisiin. Tutkimuksen mukaan pääkirjoitukset eivät näyttäneet tasavertaisena keskustelukumppanina päättäjien kanssa eikä päättäjiä juurikaan haastettu tai kyseenalaistettu. (Lerssi-Lahdenvesi 2015.)

Reetta Tätilä on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Me Naiset -lehden pääkirjoituksia vuosilta 1990, 2000 ja 2010. Tätilä selvittää tutkielmassaan muuttuuko pääkirjoitusten tapa kuvata yhteiskuntaa ja yksilöä. Tutkielmassa kävi ilmi, että pääkirjoitusten diskurssien painopiste muuttuu yhteiskunnallisista diskursseista yksilöllisiin. (Tätilä 2014.)

3. ANALYYSI

Analyysiluvussa käsittelen työttömyysaiheisten pääkirjoitusten kahdeksaa yleisintä diskurssia. Tarkastelen molempien vuosien aineistoa yhtenäisenä kokonaisuutena: kahdeksan yleisintä diskurssia ovat yhteisesti vuoden 1993 ja vuoden 2015 yleisintä diskurssia eli kaikkia nimeämiäni diskursseja esiintyy molempien vuosien pääkirjoituksissa. Nimeämäni diskurssit ovat osittain limittyneitä ja osassa esimerkeistä aktivoituu useampi kuin yksi diskurssi. Nimeämäni diskurssit ovat:

- työvoimadiskurssi
- avun tarvitsijat -diskurssi
- poliittisen vallan diskurssi
- mielenterveysdiskurssi
- sairausdiskurssi
- elollisuusdiskurssi
- kuvaajadiskurssi
- ratkaisudiskurssi.

Työvoimadiskurssi, avun tarvitsijat -diskurssi ja poliittisen vallan diskurssi aktivoituvat, kun kirjoitetaan ihmisistä tai ihmismäisistä joukoista. Myös mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan ihmisistä tai ihmismäisistä joukoista, mutta toisinaan se aktivoituu myös, kun kirjoitetaan yleisesti erilaisista vallitsevista tunnetiloista, jotka eivät näytä koskevan ketään tai mitään tiettyä. Sairausdiskurssissa ja elollisuusdiskurssissa työttömyys näyttäytyy itsestään tapahtuvana oliona tai ilmiönä. Kuvaajadiskurssissa työttömyyttä kuvataan kuvaajan suuntien mukaan. Ratkaisudiskurssissa kirjoitetaan ratkaisujen ehdottamisesta, niiden etsimisestä ja vaatimisesta työttömyyden vähentämiseksi.

Tässä luvussa käsittelen diskursseja esimerkkien avulla ja systemaattisesti siten, että jokaisessa alaluvussa käsittelen diskurssia ensin vuodelta 1993, jonka jälkeen käsittelen samaa diskurssia vuodelta 2015.

3.1. Työvoimadiskurssi

Työvoimadiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä käsitellään työssä olevien ihmisten kautta. Työvoimadiskurssissa esiintyy ainoastaan positiivisia tai neutraaleja ihmisten tai ihmismäisten joukkojen nimeämisiä, kuten *henkilöstö*, *työntekijät* ja *työvoima*. Työvoimadiskurssissa työttömyys tai työttömyyden uhka ei ilmene työttömien kautta kuten yleensä. Nimeämisenä *työtön* edustaa negatiivisuutta, sillä karitiivijohdin *-tOn* ilmaisee kantasanan puuttumista (VISK 2008 § 1629).

Kun työttömyyttä käsitellään positiivisilla tai neutraaleilla nimeämisillä, usein nimeämisiin liitetään negatiivinen tai vähenemistä ilmentävä verbi. Esimerkiksi henkilöstön määrä ja työllinen työvoima *supistuvat*, kasvavat alat *eivät tarvitse* lisää työvoimaa ja työvoimaa *vähennetään*. Heikkisen mukaan (1999: 52) nimeämisen muuttamisella positiiviseksi myös merkitystä voidaan muuttaa positiivisemmaksi. Vaikka keskustelun aiheena on työttömyys ja irtisanomiset, positiivisilla ja neutraaleilla nimeämisillä aiheen negatiivisuutta on mahdollista häivyttää.

Vuoden 1993 työvoimadiskurssi aktivoituu ihmismäisten joukkojen kautta, jolloin yksilöt jäävät taka-alalle. Työvoima on terminä kollektiivinen, mikä tarkoittaa, että asia on etäännytetty yksilöistä. Vuonna 1993 käsitellään muun muassa teollisuuden alan työvoimaa ja työvoimaa yleisesti. Työvoiman vähenemiselle ei nimetä selkeää aiheuttajaa.

(3) Teollisuuden ja työnantajain keskusliiton viime lokakuisen tiedustelun mukaan henkilöstön määrä teollisuudessa ja siihen liittyvissä palveluissa supistuisi ensi lokakuuhun mennessä yli kuusi prosenttia. (11.1.1993)

Esimerkissä (3) työvoimadiskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja referoi Teollisuuden ja työnantajain keskusliiton tiedustelua henkilöstön määrän supistumisesta. *Henkilöstön määrä* on lauseen subjektina. Kirjoittaja ei kerro kuka tai mikä aiheuttaa henkilöstön määrän supistumisen, vaan henkilöstön määrän supistuminen näyttäytyy kirjoituksessa itsestään tapahtuvan asiana. Lause on

konditionaalissa, mikä osoittaa suunniteltua ennustettua tai kuviteltua asiantilaa, joka on kirjoittajan ajattelun, tahdon, mielikuvituksen tai päättelyn tasolla (VISK 2008 § 1592). *Henkilöstö* on muodoltaan yksiköllinen, mutta merkitykseltään kokonaisuutta ilmaiseva kollektiivisana. Sari Maamiehen mukaan kollektiivisanoja voidaan tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena tai erillisistä yksilöistä koostuvana (Maamies 2013: 1). Esimerkissä (3) henkilöstön määrä näyttäytyy yhtenäisenä kokonaisuutena, joka supistuu itsestään.

(4) *Siksi esimerkiksi Finnforestin tapaa lakkauttaa tehdas elokuussa 1991 täydestä toiminnasta päästämättä viranomaisia etukäteen kertomaan työntekijöille vaihtoehdoista tuntuu käsittämättömän kovalta menettelyltä.* (5.1.1993)

Esimerkissä (4) kirjoittaja käsittelee Finnforestin tapaa lakkauttaa tehdas. Ennen tehtaan lakkauttamista Finnforest ei päästänyt viranomaisia etukäteen kertomaan työntekijöille eri vaihtoehdoista. Työvoimadiskurssi aktivoituu, kun kirjoittajasta tuntuu käsittämättömän kovalta menettelyltä se, ettei *työntekijöille* kerrottu etukäteen tehtaan lakkauttamisesta, jonka takia tehtaan työntekijät jäivät työttömiksi. Tekstin modaalisuus tulee ilmi verbistä *tuntua*. Vaikutelmaverbi *tuntua* ilmaisee aistivaikutelmaa, joka edellyttää elollista kokijaa, mutta kokija voi olla myös epäsuorasti ilmaistu (VISK 2008 § 488). Kirjoittaja on epäsuorasti ilmaissut omia aistivaikutelmiaan ja kokemusta Finnforestin toimintatavasta.

(5) *Vaikka ansiotasolla on kieltämättä yleensä merkitystä myös kotimaisen kysynnän säilyttämisessä lyhyellä tähtäimellä, poikkeuksellisen vaikean kustannuskriisin tilanteessa kysyntävaikutus ei pääse toteutumaan, koska työllinen työvoima ja sen mukana ostovoima supistuu niin nopeasti.* (27.1.1993)

(6) *Kokonaistuotannon väheneminen näyttää päättyneen viime vuoden puolivälissä. Työttömyys on kuitenkin jatkanut nousua, koska kasvavat alat, teollisuus ja metsätalous, eivät tarvitse lisää työvoimaa ja kotimarkkina-alojen, erityisesti talonrakennuksen ja kaupan alamäki jatkuu. Lisäksi kunnat ovat alkaneet vähentää työvoimaansa.* (27.1.1993)

Esimerkeissä (5) ja (6) kirjoitetaan työvoimasta. Esimerkissä (5) kerrotaan työllisen työvoiman supistumisen vaikuttavan myös ostovoiman supistumiseen. *Työllinen työvoima* on lauseen toisena subjektina ja se näyttäytyy toimijana, joka

supistuu siitä itsestään riippumattomista asioista. Työvoima ei ole vastuussa supistumisesta, vaikka se ilmeneekin lauseen subjektina. Supistuminen tapahtuu ikään kuin itsestään.

Esimerkissä (6) kirjoitetaan, että kasvavat alat eivät tarvitse lisää työvoimaa ja kunnat ovat alkaneet vähentää työvoimaansa. Tekijöinä ovat *kasvavat alat* ja *kunnat*, mikä tarkoittaa, että lauseen tekijät ovat elottomia. Kunnissa ei tapahdu työvoiman vähennyksiä, vaan lauseen subjektina *kunnat* ikään kuin itseohjautuvasti vähentävät *työvoimaansa*.

Vuoden 2015 työvoimadiskurssissa kirjoitetaan muun muassa työntekijöistä ja vaatimuksista heitä kohtaan ja Oulun seudun työvoiman vähennyksistä. Toisin kuin vuonna 1993, vuonna 2015 työntekijöitä vertaillaan työttömiin ja toisiin työntekijöihin.

(7) Ict-alan murroksen käyttövoima Oulun seudulla on osaava, Nokian, Microsoftin ja niiden alihankkijoiden irtisanomisten jäljiltä vapaana ollut työvoima. (18.1.2015)

Esimerkissä (7) irtisanotuista ei kirjoiteta työttöminä, vaan vapaana olleena työvoimana. Vapaana oleva työvoima käytännössä tarkoittaa ihmisiä, jotka ovat työttömiä. Vapaana olevasta työvoimasta kirjoittaessa kirjoittaja häivyttää tekstin negatiivisuutta pois. Teksti kohdistuu erityisesti Oulun työttömyystilanteeseen.

(8) Oulun aiemmin matala työttömyysaste lähti nousemaan kohti 15:ta prosenttia. Vuonna 2008 työttömiä oli 10 prosenttia työvoimasta. Viime kesänä heitä oli jo 18 prosenttia. Sen jälkeenkin on tullut isoja työvoiman vähennyksiä. (18.1.2015)

Esimerkissä (8) kirjoitetaan työvoiman vähennyksistä eikä esimerkiksi ihmisten irtisanomisista. Esimerkissä käsitellään myös Oulun työttömyyslukuja, mikä saa työttömyyden näyttäytymään laskettavana asiana. *Sen jälkeenkin on tullut isoja työvoiman vähennyksiä* rakentaa kuvaa maailmasta, jossa työvoiman vähennyksiä tulee itsestään, ilman toimijoita tapahtumien takana.

(9) *Niiltä, joilla on työpaikka ja työkykyä, vaaditaan enemmän. Tämä on helpompi hyväksyä, kun työnteko tuo elämänsisältöä, palkan ja yhä paremman varallisuuden koko elämän ajalle. (19.1.2015)*

(10) *Hyvinvointitalouden käsitteessä on paljon järkeä. Terveys- ja hyvinvointipalvelut eivät ole pelkkiä kulueriä, vaan niitä voi pitää myös investointeina tulevaisuuteen. Vain terveet ja koulutetut kansalaiset ovat hyviä työntekijöitä. (20.1.2015)*

Kun vuoden 1993 työvoimadiskurssi yhdistyy talouden diskursseihin, vuoden 2015 työvoimadiskurssissa aktivoituvat myös yksilöiden hyvinvoinnin diskurssit. Esimerkissä (9) vertaillaan työkykyisiä työntekijöitä muihin ihmisiin. Työkykyiset työntekijät näyttäytyvät ihmisinä, joilta vaaditaan enemmän kuin muilta. Esimerkissä (10) kirjoitetaan, että *vain terveet ja koulutetut kansalaiset ovat hyviä työntekijöitä*. Fokuspartikkeli *vain* implikoi, että jos kansalainen ei ole terve eikä koulutettu, hän ei myöskään ole hyvä työntekijä (VISK 2008 § 839).

3.2. Avun tarvitsijat -diskurssi

Avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun työttömät tai irtisanomisuhan alla olevat esitetään apua tarvitsevinä tai heikommassa asemassa olevina. Huomioitavaa on, että usein avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu passiivimuotoisissa lauseissa. Subjektin puuttuminen voi implikoida sitä, että apua tarvitsevien ihmisten auttajaa ei haluta tai osata nimetä ja syytä tai syyllistä ihmisten avun tarpeeseen ei ole haluttu tai osattu tuoda esille.

Vuoden 1993 avun tarvitsijat -diskurssissa työttömät näyttäytyvät apua tarvitsevinä, ja keskiössä on työttömien henkinen hyvinvointi. Työttömät tarvitsevat rohkaisua ja kannustusta, koska he ovat jopa vaarassa syrjäytyä kokonaan. Vuoden 1993 pääkirjoituksissa vaaditaan, että työttömät tulisi pitää työkykyisinä ja heidän ongelmia tulisi lievittää esimerkiksi tarjoamalla maksuttomia palveluita.

(11) *Tavoitevaihtoehto vaatii siis, että keskimääräistä elintasoja alennetaan muiltakin kuin työttömiltä. Yleensä elintaso alenee työttömiltä. Tässä tilanteessa sen pitäisi aleta muiltakin. (2.1.1993)*

Esimerkki (11) implikoi, että työttömien ei tulisi olla ainoita, joiden elintaso alennetaan. Avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu siinä, kun kirjoittaja kertoo, että *Yleensä elintaso alenee työttömiltä*, mikä asettaa työttömät muita heikompaan asemaan. Referointirakenne *Tavoitevaihtoehto vaatii* tuo elottoman asian lauseen tekijäksi, joka osaa esittää vaatimuksia. Toiseksi verbi *vaatia* on puheena olevaan asiaan suuntautunut ilmaisu, joka ottaa kantaa keskusteltavaan asiaan (Heikkinen 1999: 145). *Tavoitevaihtoehto* näyttäytyy asiana, joka ottaa kantaa elintason alentamiseen.

Esimerkit (12), (13), (14) ja (15) ovat kaikki samasta pääkirjoituksesta ja ovat kaikki passiivissa tai nollapersoonassa. Pääkirjoitus käsittelee ihmisiä ennen irtisanomista, ihmisiä irtisanomisen hetkellä ja irtisanottuja ihmisiä. Esimerkki (12) implikoi, että työttömät tarvitsevat rohkaisua ja kannustusta, esimerkissä (13) vaaditaan, ettei työttömiä saa jättää *oman onnensa nojaan* ja esimerkki (14) kertoo, miten työttömäksi joutuneita pitäisi auttaa. Esimerkissä (15) kirjoittaja kertoo, että työttömiä voidaan auttaa muutenkin kuin uudella työpaikalla.

(12) *Jos rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät päästetään nyt syrjäytymään, menetystä on vaikea korjata myöhemmin.* (5.1.1993)

Esimerkissä (12) kirjoitetaan, että jos rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät päästetään syrjäytymään, on menetystä vaikea korjata enää myöhemmin. Ensimmäinen lause, *Jos rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät päästetään nyt syrjäytymään*, on passiivissa: predikaatille *päästetään syrjäytymään* ei ole selkeää tekijää. Lause on objektiteemainen passiivilause: asia esitetään siitä näkökulmasta, mitä objektitarkoitteelle, *rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät*, tapahtuu (VISK 2008 § 1325). Tekijän sijaan *rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät* on lauseen keskiössä, eikä siinä tarkastella sitä, kuka tai ketkä ovat vastuussa syrjäytymisestä. *Menetystä on vaikea korjata myöhemmin* on nollapersoonainen lause, mikä implikoi, että menetyksen korjaamisen vaikeus esitetään ketä tahansa koskevana (VISK 2008 § 1348). Lisäksi esimerkissä (12) kirjoittaja ennakoi tulevaa, jolloin ongelmia on vaikea enää korjata. Vaikka kirjoittaja esittää huolensa työttömien

syrytyymisestä ja sen seurauksista, passiivilla ja nollapersoonan käytöllä tekstissä ei käy ilmi, kuka tai ketkä ovat vastuussa näistä tapahtumista. Esimerkissä (12) aktivoituu myös mielenterveysdiskurssi, koska työttömät ovat kirjoittajan mukaan sellaisessa tilanteessa, johon he tarvitsevat rohkaisua ja kannustusta.

(13) *Heitä ei vain saa jättää puoleksi vuodeksi oman onnensa nojaan, vaan palvelut on annettava räätälintyönä.* (5.1.1993)

Esimerkissä (13) avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja sanoo, ettei työttömiä saa *jättää oman onnensa nojaan, vaan palvelut on annettava räätälintyönä*. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *olla oman onnensa nojassa* on 'olla vailla ulkopuolista tukea ja apua; joutua selviytymään yksin' (KS 2019 s.v. *oma*). Nollapersoonan käyttö esimerkin (13) molemmissa lauseissa häivyttää tekijän jälleen taka-alalle. Tekstissä ei kerrota, kuka ei saa jättää työttömiä *oman onnensa nojaan* tai kenen on annettava palvelut *räätälintyönä*. Tekstin fokuksessa ovat työttömät ja se, miten heitä tulisi kohdella jonkun nimeämättömän tekijän tai vastaavasti kaikkien toimesta.

(14) *Viisaampaa on järjestää kymmenilletuhansille halukkaille työtä tai koulutusta, joka pitää ihmiset niin työkykyisinä kuin -haluisinakin parempiin aikoihin.* (5.1.1993)

Esimerkissä (14) kirjoitetaan, että *Viisaampaa on järjestää kymmenilletuhansille halukkaille työtä tai koulutusta, joka pitää ihmiset niin työkykyisinä kuin -haluisinakin parempiin aikoihin*. Kirjoittaja ilmaisee mielipiteensä nollapersoonaisessa lauseessa *Viisaampaa on järjestää kymmenilletuhansille halukkaille työtä tai koulutusta*. Nollapersoonainen lause vie subjektin taka-alalle, mutta työn ja koulutuksen järjestäminen yleisesti on päättäjien vastuulla – kenties yhteiskunnallisten, alueellisten tai organisaation päättäjien vastuulla, joille teksti on mahdollisesti suunnattu. Teksti implikoi, että ilman työn ja koulutuksen järjestämistä ihmisiä ei pidetä *työkykyisinä kuin -haluisinakin parempiin aikoihin*.

(15) *Vaikka paras apu työttömän ongelmiin on uusi työpaikka, finnforestilaisten keskuudessa tehty tutkimus osoittaa, että irtisanottujen ongelmia on mahdollista lievittää muutenkin.* (5.1.1993)

Esimerkissä (15) kirjoittaja toteaa, että uusi työpaikka on paras apu työttömän ongelmiin, mutta tutkimuksen mukaan ongelmia on *mahdollista lievittää muutenkin*. Avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun työttömät näyttäytyvät joukkona, jolla on ongelmia ja niitä on mahdollista lievittää eri keinoilla.

(16) *Työttömyyden seurauksena joutilaiden määrä kasvaa ja samalla työttömien käteen jäävä tulo pienenee. Sellaiset ihmiset tarvitsevat kirjastoja.* (10.1.1993)

Esimerkissä (16) avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja ilmaisee työttömien tarvitsevan kirjastoja. *Työttömyyden seurauksena joutilaiden määrä kasvaa ja samalla työttömien käteen jäävä tulo pienenee* ilmaisee, että vähätuloisten osuus yhteiskunnassa kasvaa, joten yksi ongelmia lievittävä apu vähätuloisille on ilmainen palvelu: kirjasto. Kirjoittaja käyttää kiertoilmaisua kirjoittaessaan työttömistä. Työttömien sijaan hän kirjoittaa *joutilaiden määrästä* ja *sellaisista ihmisistä*. Kiertoilmaisulla kirjoittaja ilmaisee, että työttömät ovat samalla toimeettomia.

Vuoden 2015 avun tarvitsijat -diskurssissa apua tarvitsevana näyttäytyy työttömien lisäksi työssä olevat mutta irtisanomisuhan alla olevat ihmiset. Irtisanomisille halutaan etsiä muita vaihtoehtoja. Vuoden 2015 pääkirjoituksissa ongelmien ratkaisuja ei haluta kaataa työttömille, vaan ongelmassa auttaminen pitäisi tulla muualta. Esimerkit antavat olettaa, että työttömiä on yritetty auttaa, mutta siinä ei ole onnistuttu, ja syyksi on kerrottu esimerkiksi taloustieteen ylivalta. Vuoden 2015 avun tarvitsijat -diskurssissa ei niinkään keskitytä työttömien henkiseen hyvinvointiin tai työttömien ongelmiin tai niissä auttamiseen, kuten vuonna 1993, vaan työttömyys itsessään näyttäytyy asiana, joka halutaan pysäyttää. Tämä antaa kuvan siitä, että suuri työttömyys vaikuttaa koko Suomeen eikä se ole ainoastaan työttömien ongelma.

Vuoden 2015 pääkirjoituksissa pohditaan vaihtoehtoja työntekijöiden irtisanomisille ja kirjoitetaan, ettei ratkaisuja voi kaataa työttömien niskaan. Vuoden 2015 esimerkeissä ei suoraan mainita työttömiä. Esimerkissä (17) puhutaan työntekijöiden irtisanomisista, esimerkissä (18) työstä sivussa olevista

ja esimerkissä (19) mainitaan, että työllisyys on laskenut niiden keskuudessa, joita on ankarimmin kannustettu työmarkkinoille.

(17) Jälkimmäinen vaihtoehto, käytännössä palkanalennus, on jossain määrin ollut jo realismia muun muassa yrityksissä, joissa on etsitty vaihtoehtoja työntekijöiden irtisanomisille. (9.1.2015)

Esimerkissä (17) kirjoitetaan, että joissakin yrityksissä on etsitty vaihtoehtoja työntekijöiden irtisanomisille, ja yhtenä vaihtoehtona näyttäytyy palkanalennus. Avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun työntekijöitä yritetään säästää irtisanomiselta eli työttömyydeltä. Työntekijät, joita uhkaa työttömyys, näyttäytyvät avun tarvitsijoina. Palkanalennus näyttäytyy ratkaisuna irtisanomisten vähentämiseen, mikä aktivoi myös ratkaisudiskurssin.

(18) Työstä sivussa olevien hoidettavaksi ratkaisuja taas ei ole voinut kaataa. (19.1.2015)

Esimerkissä (18) avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja toteaa, että työttömien hoidettavaksi *ratkaisuja taas ei ole voinut kaataa*, mikä implikoi, että ratkaisu on tultava jostain muualta eli työttömät tarvitsevat ratkaisussa apua. *Työstä sivussa olevien* on eufemismi, jolla kirjoittaja pehmittää aihetta kirjoittaessaan työttömistä. Eufemismin käytöllä kirjoittaja lähestyy työttömiä ystävälliseen sävyyn, mikä voi kieliä siitä, että hän haluaa kunnioittaa ihmisiä samalla leimaamatta heitä pelkästään työttömiksi. Eufemismilla kirjoittaja saattaa myös säilyttää oman kunnioituksensa lukijan silmissä, kun hän nimeää työttömät toisella tavalla. (Allan & Burrige 2006: 32–33.) Kieltohakuisella dynaamisella voimisverbillä *voida*, kirjoittaja täsmentää tai perustelee kiellon syytä (VISK 2008 § 1568).

(19) Hiilamon mukaan taloustieteen ylivalta näkyy esimerkiksi siinä, että työttömyyttä pyritään ratkaisemaan työvoiman tarjontaa lisäävillä keinoilla, vaikka työllisyysaste on laskenut rajuimmin juuri niiden keskuudessa, joita on kannustettu ankarimmin työmarkkinoille. (20.1.2015)

Esimerkissä (19) taloustieteen ylivalta näyttäytyy Hiilamon mukaan siten, että työttömyyden ratkaisuksi on pyritty lisäämään työvoiman tarjontaa. Tämä on kirjoittajan mukaan ongelmallista siksi, että vaikka työttömiä on kannustettu

työmarkkinoille, työllisyysaste on kannustettujen keskuudessa laskenut rajuisimmin. Kirjoittaja kertoo, että mukaan työmarkkinoille kannustaminen ei ole oikea apu työttömien ongelmiin.

3.3. Poliittisen vallan diskurssi

Poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan päättäjistä, poliitikoista tai muista johtavassa asemassa olevista. Poliittisen vallan diskurssille on tyypillistä ihmismäiset joukot: usein tekijänä näyttäytyy abstrakti ryhmä, johon viitataan kollektiivisubstantiivilla. Lisäksi poliittisen vallan diskurssissa vastuullisina tekijöinä eivät näyttäydy yksittäiset ihmiset, vaan jokin kirjoittajan nimeämä ihmisten muodostama joukko. Kun vastuu nimetään ihmismäisille joukoille, on mahdollista tulkita, että vastuuta hämärretään. (Heikkinen 1999: 146.) Vuoden 1993 pääkirjoituksissa ihmismäisiksi joukoiksi nimetään esimerkiksi *eduskunta*, *hallitus*, *virastot* ja *poliitikot*. Ja vuoden 2015 aineistossa ihmismäisiä joukkoja ovat esimerkiksi *Etna*, *finanssipolitiikan raportti* ja *kunnat*.

Vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssissa eduskunnalta odotetaan ratkaisuja, kirjoituksissa annetaan vaatimuksia työllisyyspolitiikalle ja kerrotaan, mitä hallitus ei voi tehdä. Hallituksen ennusteet näyttäytyvät liian optimistisina ja poliitikot tunteettomina. Vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssissa arvioidaan ja arvostellaan hallitusta, eduskuntaa ja päättäjiä. Poliittisen vallan diskurssissa esiintyy kieltomuotoa, kuten *ei voi* ja *ei pitäisi*. Lisäksi vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssissa on käytetty konditionaalimuotoisia lauseita: *toivoisi ottavan* ja *ei pitäisi*.

(20) Eduskunnan toivoisi ottavan viikonvaihteen aikana lusikan kauniiseen käteen. Pankkituen maksu ja valvonta edellyttävät järkeviä organisatorisia ratkaisuja, jotka kestävät myös kriittisen ulkomaisen tarkastelun. Jos itsestään selvät ratkaisut viivästyvät, se pitkittää omalta osaltaan lamaa ja pahentaa työttömyyttä. (23.1.1993)

Esimerkissä (20) kirjoittaja ilmaisee tyytymättömyytensä eduskunnan toimintaan ja sen hitauteen. *Lusikan ottaminen kauniiseen käteen* tarkoittaa, että kirjoittajalla on vaatimus, johon hän haluaa eduskunnan suostuvan. Murteissa kaunis käsi voidaan nähdä tarkoittavan oikeaa kättä, kun taas vasen käsi nähdään huonona

tai vääränä. Kun entisaikoina lapsen käskettiin ottavan lusikan kauniiseen käteen, hän totteli ja alistui. Nykypäivänä sanonnan merkitys toimii samalla tavalla: kun joku ottaa lusikan kauniiseen käteen, hän sopeutuu toisen vaatimukseen (Länsimäki 2001). *Itsestään selvät ratkaisut* implikoi sitä, että on olemassa ratkaisuja, jotka voivat vaikuttaa työttömyystilanteeseen. Esimerkin viimeisen virkkeen ehtolause implikoi, että mikäli työttömyys pahenee, syynä siihen on se, että eduskunnan tekemät itsestään selvät ratkaisut ovat viivästyneet (VISK 2019 § 1134).

(21) *Mikään hallitus ei voi minkään talouspolitiikan eikä rakennemuutoksen nimissä päästää työttömyyden seurauksia niin pahoiksi, että ihmiset alkavat menettää malttinsa. Niin käy siinä vaiheessa, kun elinehdot romahtavat tarpeeksi isolta joukolta työttömiä.*
(11.1.1993)

Esimerkissä (21) kirjoittaja toteaa, että mikään hallitus ei voi päästää työttömyyden seurauksia niin pahoiksi, että ihmiset menettävät malttinsa. Kirjoittaja käyttää kieltohakuista voimisverbiä *ei voi* (VISK 2008 § 1568). Perusteluna, miksi hallitus *ei voi päästää* työttömyyden seurauksia pahoiksi, on se, että ihmiset alkavat menettää malttinsa. Teksti implikoi, että ihmisten maltin menettäminen olisi kirjoittajan mukaan pahempi vaihtoehto kuin työttömyyden seurauksien päästäminen *niin pahoiksi*. Kieltohakuinen kvanttoripronomini *mikään* ilmaisee, että kielto pätee koko tarkoitejoukkoon: ei ole olemassa hallitusta, joka voisi kirjoittajan mukaan päästää työttömyyden seurauksia niin pahoiksi, että ihmiset alkavat menettää malttinsa (VISK 2008 § 740). Esimerkin (21) poliittisen vallan diskurssissa aktivoituu myös mielenterveysdiskurssi, kun kirjoitetaan ihmisten maltinmenetyksestä.

(22) *Mikään virasto ei pitäisi omana velvollisuutenaan tutkia hankkeitaan suurennuslasilla nimenomaan työllisyyden kannalta.* (8.1.1993)

Esimerkissä (22) kirjoittaja käsittelee Helsingin virastoja ja sitä, että virastot eivät pidä velvollisuutenaan Suomen työllisyytilanteen korjaamista. Poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun Helsinki näyttäytyy ihmismäisenä joukkona. Työllistävästä sijoituskohteista kirjoitettaessa aktivoituu myös ratkaisudiskurssi: Helsinki pyrkii etsimään ratkaisuja työttömyystilanteeseen.

Konditionaalimuotoinen *ei pitäisi* -ilmaisu osoittaa kirjoittajan tiedon toisen käden lähteeksi eli kuulopuheeksi (VISK 2008 § 1557). Konditionaalilauseella ja *pitää-*verbillä kirjoittaja ennustaa tulevaa toisen käden lähteen tiedoilla. Lisäksi kieltohakuisella kvanttoripronominilla *mikään* kirjoittaja kieltää ajatuksen siitä, että Helsingissä olisi olemassa virasto, joka pitäisi velvollisuutenaan tutkia hankkeitaan pikkutarkasti työllisyyden kannalta. Kirjoittaja antaa näennäisen myötätuntonsa toteamalla, että tilanne on vaikea, mutta samassa virkkeessä hän kirjoittaa, etteivät päättäjät ja viranomaiset saa silti vaipua toivottomuuteen tai toimettomuuteen.

(23) *Hallituksen ennusteita 6-7 prosentin työttömyydestä pidetään liian optimistisina.* (13.1.1993)

Esimerkissä (23) kirjoittaja tuo ilmi, että hallituksen ennusteita työttömyysprosentista pidetään optimistisina eli toiveikkaina. Toisin sanoen hallituksen ennusteiden ei ajatella olevan realistisia, mikä viittaa siihen, että on olemassa mahdollisuus, että prosentti saattaa nousta korkeammalle. Sen sijaan, että kirjoittaja olisi todennut monikon kolmannessa persoonassa hallitusten ennusteiden olevan liian optimistisia, hän toteaa passiivissa, että Hallituksen ennusteita *pidetään liian optimistisina*. Lauseen tekijä on häivytetty kokonaan pois, eikä pääkirjoituksessa käy ilmi, että kuka tai ketkä pitävät hallituksen ennusteita liian optimistisina. *6-7 prosentin ja työttömyydestä* välillä on relationaalinen suhde, jossa numeraali määrittää substantiivia, mikä merkitsee sitä, että työttömyys näyttäytyy abstraktin lisäksi laskettavana asiana. (Heikkinen 1999: 112–113.)

(24) *Aina kun lehti- ja varsinkin kun tv-kuvaaja on paikalla, poliitikot hymyilevät holtittomasti, vaikka aiheena on pankkituen korottaminen 50 miljardiin tai puolta miljoonaa lähenevä työttömyys.* (15.1.1993)

Esimerkissä (24) kuvaillaan poliitikkojen holtitonta hymyä, kun keskustelun aiheena on *pankkituen korottaminen* ja *työttömyys*. Kirjoittaja käsittelee poliitikkojen hymyä, mikä on esimerkiksi 'mielihyvän tunteen ilme kasvoilla' (KS 2019: *hymy*). Esimerkissä (24) poliittisen vallan diskurssissa aktivoituu myös

mielenterveysdiskurssi. *Puolta miljoonaa lähenevä työttömyys* on nominaalistunut kieliopillinen metafora.

Vuoden 2015 pääkirjoituksissa poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan työttömyyskassojen yhdistämisestä, Etlan arvioista, palkansaajajärjestöjen tavoitteesta ja veronkorotuksista. Vuoden 2015 poliittisen vallan diskurssille on tyypillistä, että referoidaan jonkun ihmisen tai ihmisjoukon ehdotuksia, arvioita tai mielipiteitä: *SAK:n varapuheenjohtaja ehdotti, Etlan mukaan*. Toisin kuin vuoden 1993 pääkirjoituksissa, konditionaali ja kieltoverbin *ei* käyttö ei ole vuoden 2015 poliittisen vallan diskurssille tyypillistä. Kun vuonna 1993 kirjoitetaan eduskunnasta ja hallituksesta, vuonna 2015 niitä ei juurikaan mainita. Sen sijaan vuonna 2015 poliittista valtaa lähestytään myös ratkaisudiskurssille tyypillisten toimien kautta: *Julkisen talouden sopeuttaminen, finanssipolitiikan kiristys, viikkotuntityöajan pidennys ja palkanalennus*. Vuoden 2015 poliittisen vallan diskurssi aktivoituu julkisen talouden kautta, kun taas vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssi aktivoituu työttömyyden nousun ja kansan kautta.

(25) *SAK:n varapuheenjohtaja Matti Huutola (vas) ehdotti vastikään työttömyyskassojen yhdistämistä (Yle 15. 1.). Suuren työttömyyden aikaan kassoilta uhkaavat loppua rahat. (17.1.2015)*

Esimerkissä (25) referoidaan SAK:n varapuheenjohtajan ehdotuksia työttömyyskassojen yhdistämisestä. Heikkisen mukaan tapa, jolla ”vierasta puhetta” sisällytetään tekstiin, kertoo tärkeitä asioita pääkirjoituksen ideologisuudesta. *Ehdottaa*-verbin Heikkinen luokittelee vuorovaikutusta ilmaiseviin valintoihin, jossa tehdään jollekin jotakin tai tehdään jotakin jonkun kanssa. (Heikkinen 1999: 145.) Se, että Matti Huutola *ehdotti* ratkaisua, tuo Huutolan osaksi työttömyyskassojen ongelmista käytyä keskustelua. Huutola tekee ehdotuksen työttömyyskassojen ongelmien ratkaisemiseksi tai lievittämiseksi. Esimerkissä todetaan, että *suuren työttömyyden aikaan kassoilta uhkaavat loppua rahat*, mikä implikoi, että työttömyyskassojen yhdistäminen liittyy kassojen rahojen mahdolliseen loppumiseen. Työttömyyskassojen yhdistäminen näyttäytyy ratkaisuna työttömyyskassojen rahaongelmiin, mikä aktivoi myös ratkaisudiskurssin.

(26) *Etlan myönteinen arvio synkistyy olennaisesti, jos niin sanotun työttömyysputken käyttö lisääntyy. Putki eli oikeus työttömyysturvan lisäpäiviin oli yksi palkansaajajärjestöjen ykköstavoitteista, ja sen kohtalo on kirjattu sopimukseen ehdollisena. (13.1.2015)*

Esimerkissä (26) referoidaan Etlan arviota tulevaisuudesta, mikäli *työttömyysputken käyttö lisääntyy*. Karvosen mukaan *graafijargon* aiheuttaa sen, että tapahtumia kuvataan tilastolukujen ja näiden kuvaajien avulla käyrien kulkusuuntien mukaan nousuina tai laskuina. Graafijargon luo kieleen kokonaan uusia entiteettejä. Esimerkiksi koordinaatiston ylimmän ja alimman säätelyrajan välistä aluetta kutsutaan *putkeksi* (esim. *valuuttaputki*). Näin teksteissä otetaan tarkastelun kohteeksi aivan uusia entiteettejä, joiden ominaisuuksia ja muutoksia kuvataan ja tutkitaan. (Karvonen 1996: 153–154.) Se, että *kohtalo on kirjattu sopimukseen ehdollisena*, kirjoittaja rinnastaa työttömyysputken tulevaisuuden 'salaperäiseen voimaan, jonka ajatellaan määräävän kaiken tapahtumisen' (KS 2019 s.v. *kohtalo*).

(27) *Julkisen talouden sopeuttaminen menoleikkauksilla tai veronkorotuksilla on osoittautunut vaikeaksi. Menoleikkauksista voi olla haittaa kulutuskysynnälle ja työllisyydelle. Veronkorotukset taas haittaavat kilpailukykyä, työllistämishalua ja ostovoimaa. (19.1.2015)*

Esimerkissä (27) poliittisen vallan diskurssi aktivoituu toimien kautta: julkisen talouden sopeuttaminen, menoleikkaukset ja veronkorotukset. Nämä toimet aktivoivat myös ratkaisudiskurssin. Menoleikkauksista voi olla haittaa työllisyydelle ja veronkorotukset haittaavat työllistämishalua. Kirjoittaja myöntää, että menoleikkauksilla ja veronkorotuksilla on vaikeaa sopeuttaa julkista taloutta. Tekstistä käy ilmi kumpi vaihtoehdoista voisi olla parempi vaihtoehto julkisen talouden sopeuttamiseen: menoleikkauksista *voi olla haittaa*, mutta veronkorotukset *haittaavat*. Episteeminen modaaliverbi *voida* ilmaisee kirjoittajan arvion asiointilan todennäköisyydestä: 'on mahdollista, että menoleikkauksista on haittaa' (VISK 2008 § 1571). Siihen, että veronkorotukset haittaavat työllistämishalua, ei ole käytetty modaaliverbiä, vaan asia ilmaistaan ikään kuin totena.

(28) *Lisäksi työajan pidennys heikentäisi työllisyyttä ainakin ensi alkuun, koska sama tuotanto tehtäisiin pienemmällä työntekijämäärällä.* (9.1.2015)

Esimerkissä (28) referoidaan jälleen Etlan arvioita viikkotyöajan pidentämisen seurauksista. Työajan pidennyksen kerrotaan heikentävän työllisyyttä *ainakin ensi alkuun*. Ilmaisuuksissa *Etlan mukaan* on näennäisen neutraali viestimisaktia representoiva ilmaisu, jolla kirjoittaja ei ole arvottanut Etlan lausuntoa viikkotyöajan pidentämisestä (Heikkinen 1999: 145). Fokuspartikkeli *ainakin* liittyy määrän ilmaukseen ja ilmaisee, että kyseessä oleva määrä on alin mikä voidaan ja uskalletaan sanoa (VISK 2008 § 848). Pääkirjoituksessa uskalletaan sanoa, että työllisyys heikentyy *ainakin ensi alkuun*, mutta ei olla varmoja heikentääkö työajan pidennys työllisyyttä enemmän kuin vain *ensi alkuun*. Esimerkin (28) viimeisessä lauseessa kirjoittaja käyttää konditionaalia *tehtäisiin*, joka ilmaisee hänen epävarmuutta asian suhteen, mikä johtuu siitä, että työajan pidennystä ei ole kirjoitushetkellä vielä tapahtunut ja kirjoittaja ilmaisee arvion mahdollisista seurauksista. Se, että kirjoittaja esittää arvioita tulevaisuudesta, voi kieliä siitä, että teksti on tarkoitettu nimenomaan päättäjille, jotka pohtivat viikkotyöajan pidentämistä. Esimerkissä (28) aktivoituu myös ratkaisu- ja avun tarvitsijat -diskurssi.

(29) *Tälle vuodelle jysähtävää 2,5 miljardin euron finanssipolitiikan kiristystä raportti pitää suhdannetilanteeseen nähden huomattavan suurena, ja sen arvioidaan vaikuttavan kielteisesti kotimaiseen kysyntään ja työllisyyteen.* (14.1.2015)

Esimerkissä (29) kerrotaan talouspolitiikan arviointineuvoston raportista, jonka mukaan hallituksen finanssipolitiikan ajoitus ja mitoitukset ovat epäonnistuneet. poliittisen vallan diskurssi aktivoituu sekä hallituksen että talouspolitiikan arviointikeskuksen kautta. Kirjoittaja nimeää hallituksen toimia *finanssipolitiikan kiristykseksi*, joka on *jysähtävä*. *Kiristys* ja *jysähtävä* arvottavat hallituksen toimia negatiivisesti.

3.4. Mielenterveysdiskurssi

Mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun työttömyys, irtisanominen tai irtisanomisen uhka aiheuttaa tunne-elämän reaktioita työntekijöissä, työttömissä, päättäjissä tai yleisesti koko kansassa. Mielenterveysdiskurssissa työttömyys esimerkiksi järkyttää, lamaannuttaa, aiheuttaa kärsimystä, pahoinvointia ja pelkoa. Mielenterveysdiskurssi aktivoituu yleisimmin transitiivi-, intransitiivi- ja kopulalauseissa. Myös nollapersoonaa ja passiivia esiintyy.

Vuoden 1993 mielenterveysdiskurssissa kirjoitetaan työttömyyden aiheuttamista tunteista yleisesti. Vuoden 1993 mielenterveysdiskurssissa käsitellään ihmisten maltinmenetystä ja työttömien sairastumista mielenterveysongelmiin. Työttömyys järkyttää, lamaannuttaa ja aiheuttaa paniikkia hallituksessa. Vuoden 1993 mielenterveysdiskurssissa kirjoitetaan ihmisten hyvinvoinnista. Lisäksi hallituksen ja poliitikkojen tunnetiloja sivutaan siten, että sen voidaan ajatella olevan kritiikkiä päättäjiä kohtaan.

(30) *Mikään hallitus ei voi minkään talouspolitiikan eikä rakennemuutoksen nimissä päästää työttömyyden seurauksia niin pahoiksi, että ihmiset alkavat menettää malttinsa. Niin käy siinä vaiheessa, kun elinehdot romahtavat tarpeeksi isolta joukolta työttömiä.*
(11.1.1993)

Esimerkissä (30) käy ilmi, että pahimmillaan työttömyyden seuraukset voivat olla niin pahat, että *ihmiset alkavat menettää malttinsa*. Käytännössä kirjoittaja pitää hallitusta vastuullisena työttömyyden seurauksista. Kun kirjoittaja kirjoittaa elinehtojen romahtamisesta, hän luo sellaista kuvaa, että ihmisillä on olemassa elinehtoja ja työttömät ovat siinä vaarassa, että nämä yleiset elinehdot eivät täytyisikään. Jos työttömyyden seuraukset pääsevät pahoiksi, vaikuttaa se ihmisten tunteisiin. Esimerkissä (30) aktivoituu myös poliittisen vallan diskurssi: Jos hallitus voi vaikuttaa siihen, etteivät työttömyyden seuraukset pääse liian pahoiksi, he voivat vaikuttaa siihen, etteivät seuraukset vaikuta ihmisten tunteisiin.

Esimerkit (31), (32), (33) ja (34) ovat kaikki samasta pääkirjoituksesta, jossa kirjoittaja kuvailee tarkkaan työttömyyden aiheuttamia seurauksia ihmisissä. Pahimmassa tapauksessa työttömät sairastuvat fyysisesti tai saavat

mielenterveysongelmia, masentuvat, ovat vaarassa syrjäytyä ja alistuvat hiljaisesti. Esimerkki (33) implikoi, että osa työttömistä tarvitsisi rohkaisua ja kannustusta, jottei syrjäytymistä tapahtuisi.

(31) *Ei ihme, että monet irtisanotut sairastuivat fyysisesti tai saivat mielenterveysongelmia ja jäivät kuukausiksi masentuneina makaamaan neljän seinän sisään.* (5.1.1993)

(32) *Hiljaiset ja kuuliaisuuteen kasvatetut ihmiset ovat vaarassa syrjäytyä kokonaan, jos heitä vain kehotetaan käymään työvoimatoimistossa puolen vuoden välein.* (5.1.1993)

(33) *Jos rohkaisua ja kannustusta kaipaavat työttömät päästetään nyt syrjäytymään, menetystä on vaikea korjata myöhemmin.* (5.1.1993)

(34) *Työttömyys järkyttää ja lamaannuttaa vähemmän, jos ajatukseen saa totutella vähitellen.* (5.1.1993)

Esimerkissä (31) kirjoittaja toteaa, ettei ole ihme, *että monet irtisanotut sairastuivat fyysisesti tai saivat mielenterveysongelmia ja jäivät kuukausiksi masentuneina makaamaan neljän seinän sisään.* Kirjoittaja yhdistää irtisanomiset ja terveysongelmat: työttömät esitetään objekteina, jotka näyttävät työttömyystilanteen uhreina.

Esimerkissä (32) kirjoitetaan, että ihmisiä *on vaarassa syrjäytyä kokonaan.* Syrjäytymisen vaara mainitaan olevan silloin, jos työttömiä *vain kehotetaan käymään työvoimatoimistossa puolen vuoden välein.* Eksklusiivinen fokuspartikkeli *vain* sulkee pois syrjäytymisen vaaran mahdollisuuden, jos asiointi olisi erilainen kuin *vain*-partikkeliin liittyvässä lausekkeessa (VISK 2008 § 844). Toisin sanoen, jos ihmisille tehtäisiin muutakin kuin *kehotetaan käymään työvoimatoimistossa puolen vuoden välein,* syrjäytymisen vaaraa ei olisi tai se ei olisi niin suuri. Kirjoittaja käyttää työttömistä kiertoilmaisua *hiljaiset ja kuuliaisuuteen kasvatetut kansalaiset,* mikä implikoi sitä, että kirjoittaja on työttömien puolella.

Esimerkissä (33) todetaan, että työttömien syrjäytymisestä aiheutuvaa menetystä on vaikea korjata jälkikäteen. Passiivimuotoinen *päästetään nyt*

syрjäytymään häivyttää tekijän taka-alalle. Kirjoittaja ei kerro kuka tai ketkä ovat päästämässä työttömiä *syрjäytymään*, mutta passiivi voi viitata siihen, että asia on kaikkia tai ei ketään tiettyä koskeva. Esimerkissä (33) aktivoituu myös avun tarvisijat -diskurssi.

Esimerkissä (34) kerrotaan, että työttömyys järkyttää ja lamaannuttaa vähemmän, jos irtisanottu saa totutella ajatukseen irtisanomisesta vähitellen. Lauseiden välillä on konditionaalinen suhde, jonka merkitsin on adverbiaalikonjunktio *jos*. Jälkimmäinen lause esittää ehdon, jonka vallitessa ensimmäisen lauseen asiointila toteutuu. (VISK 2008 § 1134.) Työttömyyden aiheuttama järkytys ja lamaanuminen ovat vähäisempää, kun ajatukseen saa totutella vähitellen. Ajatukseen totuttelemine on siis vähäisemmän järkytyksen ja lamaanuksen edellytys. Jälkimmäinen lause on nollapersoonassa, jolla kirjoittaja osoittaa käsittelevänsä kokemustaan kaikille vastaavassa tilanteessa oleville tyypillisenä. Kirjoittaja osoittaa, että jos kuka tahansa saa totutella ajatukseen vähitellen, työttömyys järkyttää ja lamaannuttaa vähemmän.

Esimerkeissä (35) ja (36) viitataan poikkeuksellisesti hallituksen ja päättäjien tunnemaailmaan, mikä aktivoi myös poliittisen vallan diskurssin. Mielestäni on tärkeää käsitellä näitä esimerkkejä osana mielenterveysdiskurssia, sillä niissä kuvataan tunnemaailmaa, joka liittyy päättäjiin, mitä ei näy vuoden 2015 pääkirjoituksissa ollenkaan.

(35) *SUOMEN KEHNO taloudellinen tilanne ja paisuva työttömyys ovat saaneet hallituksen lisäämään elinkeinotukea lähes paniikinomaisesti.* (27.1.1993)

(36) *Aina kun lehti- ja varsinkin kun tv-kuvaajia on paikalla, poliitikot hymyilevät holtittomasti, vaikka aiheena on pankkituen korottaminen 50 miljardiin tai puolta miljoonaa lähenevä työttömyyys.* (15.1.1993)

Esimerkissä (35) kuvaillaan hallituksen lisäävän elinkeinotukea *lähes paniikinomaisesti*. Kun hallitus lisää elinkeinotukea *paniikinomaisesti*, se toimii 'pakokauhun synnyttämässä sekasorrossa' (KS 2019 s.v. *paniikki*). Tekstissä hallitus näyttäytyy ihmismäisenä joukkona, jolla on tunne-elämä, johon taas taloudellinen tilanne ja paisuva työttömyys vaikuttavat. Se, että hallituksen

kuvataan olevan paniikinomainen, implikoi, että hallitus ei välttämättä kykene kirjoittajan mielestä rationaalsiin ratkaisuihin, vaan toiminta tapahtuu paniikin kautta.

Esimerkissä (36) kuvaillaan päättäjien holtitonta hymyilyä lehti- ja tv-kuvaajien edessä. Kirjoituksessa tuodaan ilmi päättäjien ilmeitä, jotka liittyvät päättäjien tunteisiin. Hymyily tapahtuu kirjoittajan mukaan aina silloin, kun kuvaajia on paikalla, mutta lukijan tulkittavaksi jää, tapahtuuko hymyilyä myös muulloin. *Vaikka*-konjunktio asettaa lauseet konsessiiviseen suhteeseen: molemmissa lauseissa ilmaistut asiointilat pätevät, mutta ne ovat kontekstissaan yhteensopimattomia. Olisi odotuksenmukaista, että pankkituen korottaminen 50 miljardiin ja kasvava työttömyys ei aiheuttaisi poliitikkojen hymyä (VISK 2019 § 1139). Kirjoittaja painottaa havaintonsa tärkeyttä adverbillä *holtittomasti*. Holtiton hymy on kuvainnollisesti 'leväperäinen, ajattelematon, piittaamaton' hymy (KS 2019 s.v. *holtiton*). Esimerkissä (36) aktivoituu myös poliittisen vallan diskurssi, kun kirjoittaja kuvailee poliitikkojen ilmeitä. Kun kirjoittaja kuvailee poliitikkojen hymyä, hän ei suoraan mainitse itse poliitikkoja 'leväperäisiksi, ajattelemattomiksi tai piittaamattomiksi', mutta osa heidän käyttäytymisestään on sellaista.

Vuoden 2015 mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan irtisanomisten aiheuttamasta pelosta ja epävarmuudesta. Epäonnistumisen pelko taas hidastaa yritysten kasvua ja työllistämistä. Toisin kuin vuonna 1993, vuonna 2015 mielenterveysdiskurssissa ei sivuta juurikaan ihmisten hyvinvointia, vaan enemmänkin tunteita, joita irtisanomiset aiheuttavat. Vuonna 2015 ei olla samalla tavalla suoraan huolissaan työttömien jaksamisesta, vaan keskustelun aiheena on irtisanomisten aiheuttama pelko työntekijöissä.

Vuonna 2015 mielenterveysdiskurssi aktivoituu muun muassa silloin, kun kirjoituksessa kuvaillaan 1990-luvun massatyöttömyyttä ja siitä aiheutuvaa kärsimystä ja ahdinkoa ihmisissä. Samassa pääkirjoituksessa kirjoittaja muistelee 1990-luvun työttömyyttä ja toteaa uuden finanssikriisin alkaneen vuonna 2008, eikä sille näy loppua. Tuomalla 1990-luvun laman vuoden 2015 työttömyyskeskusteluun, kirjoittaja rinnastaa tapahtumat toisiinsa, ja ehkä siten pyrkii ennakoimaan mahdollisia tulevaisuudennäkymiä.

(37) *LAMAN aikaan 1990-luvulla tehtiin ennätysmäärä konkursseja. Massatyöttömyys ja taloudellinen ahdinko olivat arkipäivää. Inhimillinen kärsimys ja pahoinvointi lisääntyivät. Yli 100 000 ihmistä jäi pysyvästi työelämän ulkopuolelle. Uusi finanssikriisi alkoi vuonna 2008, eikä sille näy vielääkään loppua.* (12.1.2015)

Esimerkissä (37) kirjoitetaan 1990-luvun lamasta, jolloin työttömyys oli korkea ja taloudellinen tilanne heikko. Teksti antaa olettaa, että tämän seurauksena ihmiset kärsivät ja voivat huonosti. Etuliitteellä, *massa-*, kirjoittaja korostaa 1990-luvun työttömyyden suuruutta. Lisäksi kirjoittaja täsmentää abstraktia ihmisjoukkoa ilmoittamalla pysyvien työttömien lukumääräksi 100 000: numeraali luonnehtii ja rajaa substantiivia (Heikkinen 1999: 113).

Esimerkeissä (38) ja (39) mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan irtisanomisien aiheuttamasta pelosta. Esimerkeissä on käytetty tyylikeinona alkusointua *potkujen pelko* ja *pelkäsi potkuja*. Esimerkit (38) ja (39) ovat samasta pääkirjoituksesta. *Potkujen pelko* on nominaalistunut kielipillinen metafora: kirjoittaja on nimennyt toiminnan asiaksi, jolla kirjoittaja lähestyy työttömien tunteita ystävällisempään sävyyn.

(38) *Potkujen pelko heijastuu kansantalouteen saakka: jos on epävarma työpaikastaan, herkästi tinkii kulutuksestaan ja säästää pahan päivän varalle.* (3.1.2015)

(39) *Vuonna 2013 vastaavassa kyselyssä vain joka neljäs alempi toimihenkilö piti asemaansa työmarkkinoilla epävarmana, mutta viime vuoden lopussa jo 42 prosenttia pelkäsi potkuja.* (3.1.2015)

Esimerkissä (38) mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan ihmisen epävarmuudesta työpaikkaansa kohtaan. Kirjoittaja ilmaisee asian nollapersoonassa: *jos on epävarma työpaikastaan, herkästi tinkii kulutuksestaan ja säästää pahan päivän varalle*. Nollapersoonalla kirjoittaja yleistää yhden ihmisen kokemukset kaikkia samassa tilanteessa olevia koskevaksi (VISK 2008 § 1348). Esimerkissä konditionaalisuus ilmenee *jos*-konjunktion kautta: mikään lauseista ei ilmaise, että tapahtuma toteutuu, vaan virke osoittaa sen, miten yhden lauseen todenmukaisuus (tinkiminen kulutuksesta ja säästäminen pahan

päivän varalle) on riippuvainen toisen lauseen todenmukaisuudesta (epävarmuus työpaikasta). Teksti tuo ilmi, että työpaikan epävarmuus saa ihmisen säästämään, mikä vaikuttaa *kansantalouteen saakka*. Toisaalta voidaan olettaa, että jos ihminen on varma työpaikastaan, säästäminen ei tule tarpeeseen, eikä ihmisten yleinen säästäminen vaikuta myöskään *kansantalouteen saakka*.

Esimerkissä (39) mielenterveysdiskurssi aktivoituu, kun vuonna 2013 joka neljäs alempi toimihenkilö piti työtilannettaan epävarmana ja vuonna 2015 potkuja pelkäsi jo 42 prosenttia alemmista toimihenkilöistä. Ihmisiä kuvaillaan tilastokielellä, mikä implikoi, että ihmiset (alemmat toimihenkilöt) ja heidän inhimilliset tunteensa (epävarmuus, pelko) ovat laskettavissa ja mitattavissa olevia asioita.

3.5. Sairausdiskurssi

Sairausdiskurssissa työttömyyttä ja työttömiä *hoidetaan*, työllisyyttä *elvytetään*, työpaikkoja *pelastetaan* ja työttömyyden takia *leikataan*. Sairausdiskurssi aktivoituu erityisesti päättäjille kohdistetuissa pääkirjoituksissa. Diskurssi aktivoituu huomattavasti useammin vuoden 1993 pääkirjoituksissa kuin vuoden 2015 pääkirjoituksissa.

Vuoden 1993 pääkirjoituksissa työttömyys rinnastetaan sairauteen selkeästi. Työttömyyttä ja työttömiä ei ainoastaan hoideta, vaan niille voidaan antaa myös ennakkohoitoa tai saattohoitoa. Kun käsitellään elvyttämistä, kirjoitetaan työllisyyden elvyttämisestä, mikä implikoi sitä, että työllisyys rinnastetaan hengissä olemiseen, mikä taas voi viitata epäsuorasti siihen, että työttömyys on rinnastettavissa kuolemaan.

Esimerkeissä (40) ja (41) kirjoitetaan hoitamisesta. Esimerkki (40) käsittelee asiointilan hoitamista, kun taas esimerkissä (41) käsitellään työssä olevien ihmisten hoitamista ennen irtisanomisia.

(40) *Työttömyyden ennakkohoito opittiin jo viime vuosikymmenellä, kun rakennemuutos sulki yrityksiä. (5.1.1993)*

Esimerkissä (40) sairausdiskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja toteaa, että *työttömyyden ennakkohoito on opittu jo viime vuosikymmenellä*. Työttömyys näyttäytyy sairautena, jonka oireille voidaan antaa ennakkohoitoa. Seuraavassa lauseessa *rakennemuutos* näyttäytyy elollisena oliona, jolla on sellaisia ominaisuuksia, että se voi sulkea yrityksiä. *Rakennemuutoksella* kirjoittaja voi epäsuorasti viitata hallituksen toimiin, jonka myötä työttömyyden aikaan yrityksiä on suljettu. Kirjoittaja luo kuvaa maailmasta, jossa rakennemuutos toimii itsenäisesti ja hallitsemattomasti.

(41) *SAATTOHOITO työttömyyteen voi kuulostaa karkealta pilkanteolta, mutta tosiasiallisesti etukäteen työpaikan menetykseensä valmistautuneet selviytyvät paremmin kuin yllättäen irtisanotut. (5.1.1993)*

Esimerkissä (41) kirjoitetaan saattohoidosta, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa 'kuolevan potilaan loppuvaiheen henkisesti tukevaa ja oireita lievittävää hoitoa' (KS 2019 s.v. *saattohoito*). *Saattohoito työttömyyteen* rakentaa kuvaa maailmasta, jossa työttömyys on rinnastettavissa kuolemaan. Jos kuoleamisen vastakohtana ajatellaan elämistä ja työttömyyden vastakohtaksi ajatellaan työllisyyttä, niin työllisyys näyttäytyy elämisenä. Kirjoittajan mukaan työttömyys *voi kuulostaa karkealta pilkanteolta*, mutta *mutta*-konjunktio ilmaisee lauseiden välistä yhteensopimattomuutta (VISK 2008 § 1139). Huolimatta siitä, että saattohoito työttömyyteen voi kuulostaa karkealta pilkanteolta, kirjoittaja nimeää tosiasiaksi sen, että saattohoitoa työttömyyteen saaneet ihmiset selviytyvät paremmin kuin yllättäen irtisanotut.

Esimerkeissä (42) ja (43) kirjoitetaan työllisyyden elvyttämisestä, ikään kuin työllisyys olisi elollinen olento, jonka sydän on pysähtynyt ja elvyttämällä se voidaan herättää eloon.

(42) *Lähes yksimielisesti vaaditaan elvytystä. Tuotannon ja työllisyyden elvyttäminen on tarpeen, mutta on tarkkaan harkittava, mitkä toimenpiteet todella johtavat tähän tavoitteeseen. (27.1.1993)*

(43) *Työministeri Ilkka Kanerva esitti äsken eduskunnassa voimakkaan kannanoton elvytyksen puolesta vaatimalla koko hallitusohjelman kirjoittamista uudelleen työttömyyden vuoksi. (19.1.1993)*

Esimerkin (42) pääkirjoituksessa kirjoitetaan, että *tuotannon ja työllisyyden elvyttäminen on tarpeen* ja toimenpiteitä tähän tulisi harkita tarkkaan. Kirjoittaja on osoittanut pääkirjoituksen yleisellä tasolla suomalaiselle politiikalle. Sairausdiskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja mainitsee elvytyksen ja toimenpiteet (vrt. kirurginen toimenpide). Esimerkissä kirjoitetaan passiivissa, että elvytystä vaaditaan. Passiivin käytöllä elvytyksen vaatiminen näyttäytyy koko Suomea koskevana ilmapiirinä. Kirjoittaja toteaa itsekkin, että elvyttäminen on tarpeen, mutta toimenpiteitä elvytykseen on harkittava tarkkaan. Koska kirjoittajan mukaan toimenpiteitä on harkittava, implikoi se sitä, että kaikki toimenpiteet eivät johda juuri elvytykseen.

Esimerkissä (43) kirjoittaja tuo ilmi työministeri Ilkka Kanervan kannanoton, joka puoltaa elvyttämistä työttömyyden vuoksi. Kirjoittaja käyttää referointirakennetta *esitti -- voimakkaan kannanoton*, joka on puheena olevaan asiaan suuntautunut ilmaisu (Heikkinen 1999: 145). Työministeri Ilkka Kanervalla on oma näkemyksensä elvytyksen puolesta. Elvytys näyttäytyy jopa niin tärkeänä asiana, että Kanerva haluaisi, että hallitusohjelma kirjoitettaisiin kokonaan uusiksi.

(44) *Vaikka uusi pääsopimus on myönteinen vastaus työmarkkinajärjestelmän paineisiin, se ei synny pelkästään onnellisten tähtien alla. Sitä joudutaan käyttämään jo tänä vuonna ansiotason leikkauksissa eikä sekään ehkä pelasta ihmisiä irtisanomisilta. Sopimus voi muuttua sen takia kirosanaksi. Tällainen tulkinta olisi onneton, koska pääsopimus ei ole syy leikkauksiin. Se on vain instrumentti, jonka avulla leikkaukset kohdennetaan. Pääsopimus lisää todellisuudessa työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. (14.1.1993)*

Esimerkissä (44) kirjoitetaan leikkauksista, jotka eivät välttämättä *pelasta ihmisiä irtisanomisilta*. Sairausdiskurssi aktivoituu, kun työttömyys näyttäytyy asiana, jolta voidaan mahdollisesti pelastaa. Kirjoittaja kertoo pääsopimuksen olevan *myönteinen vastaus työmarkkinajärjestelmän paineisiin* ja että *sitä joudutaan käyttämään* ansiotason leikkauksissa. *Pääsopimus* vaikuttaa asialta, joka on pakollinen, mutta ei välttämättä vaikuta irtisanomisiin. Kirjoittaja arvioi, että

pääsopimus *voi muuttua sen takia kirosanaksi*, mutta toteaa samalla, että *tulkinta olisi onneton*. Lopussa kirjoittaja kertoo myönteisen kannanoton pääsopimuksesta, joka *lisää todellisuudessa työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin*.

Vuoden 1993 sairausdiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä ja työttömiä hoidetaan ja työllisyyden elvytystä vaaditaan ja ihmisiä yritetään pelastaa irtisanomisilta. Vuoden 2015 sairausdiskurssi taas aktivoituu, kun kirjoitetaan leikkauksista ja tiettyjen ihmisten, kuten yli 60-vuotiaiden, työttömyyden hoitamisesta. Lisäksi pääkirjoituksissa mainitaan työpaikkojen pelastaminen, mikä implikoi sitä, että irtisanottuja ei pelasteta eikä työttömiä pelasteta, vaan työpaikat ovat asioita, jotka on mahdollista pelastaa. Vuoden 2015 sairausdiskurssissa käsitellään myös leikkausten vaikutusta työllisyyteen.

(45) Putkea arvioidaan vuoden 2019 toukokuun loppuun mennessä sillä silmällä, miten yli 60-vuotiaiden työttömyyden hoidossa on onnistuttu. Jos on onnistuttu hyvin, putken alaikärajaa saatetaan nostaa 62 vuoteen eli yhdellä vuodella. (13.1.2015)

(46) Äänestäjälle voi sanoa, että tällä rahalla pelastettiin juuri nämä työpaikat juuri tällä paikkakunnalla. (18.1.2015)

Esimerkissä (45) kirjoitetaan yli 60-vuotiaiden työttömyyden hoidosta. Esimerkissä todetaan, että jos yli 60-vuotiaiden työttömyydessä onnistutaan, työttömyysputken alaikäraja nostetaan vuodella. Kirjoittaja tuo esille sen, että työttömyyden hoidosta ja sen onnistumisesta ollaan vielä epävarmoja vuoden 2015 alussa ja putken alaikärajan nostaminen riippuu suoraan ikäihmisten työttömyyden hoidon onnistumisesta. Koska kirjoittaja arvuuttelee työttömyyden hoidon onnistumista, tuo hän esille sen mahdollisuuden, että yli 60-vuotiaiden työttömyyden hoidossa ei välttämättä onnistutakaan.

Esimerkissä (46) kirjoitetaan pelastamisesta. Luen *pelastamisen* mukaan sairausdiskurssiin, sillä pelastaminen usein tarkoittaa 'ihmisen hengen pelastamista' tai 'pelastamista kuolemalta' (KS 2019: *pelastaa*). Esimerkissä ei pelasteta työntekijöitä eikä työttömiä, vaan työpaikat näyttäytyvät pelastettavana asiana. Lisäksi päättäjät näyttäytyvät henkilöinä, jotka haluavat päästä

kertomaan äänestäjille, mitkä työpaikat on onnistuttu pelastamaan, millä rahalla ja millä paikkakunnalla.

(47) Menoleikkauksista voi olla haittaa kulutuskysynnälle ja työllisyydelle. Veronkorotukset taas haittaavat kilpailukykyä, työllistämishalua ja ostovoimaa. Kansalaiset eivät kannata kumpaakaan toimea. (19.1.2015)

Esimerkissä (47) aktivoituu sairausdiskurssin lisäksi poliittisen vallan diskurssi. Sairausdiskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja kirjoittaa menoleikkauksista. Kirjoituksessa on havaittavissa modaalisuutta, koska suoran väitteen sijaan kirjoittaja on kirjoittanut *voi olla*, joka implikoi epävarmuutta siitä, onko menoleikkauksista todella haittaa kulutuskysynnälle ja työllisyydelle. Vaikuttaa siltä, että kirjoittaja on enemmän menoleikkausten kuin veronkorotusten kannalla.

3.6. Elollisuusdiskurssi

Elollisuusdiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä kuvaillaan itsestään tapahtuvana, elollisena kokijana tai kollektiivisena tilana, jossa työttömyys ei näydy yksittäisten ihmisten kautta. Elollisuusdiskurssissa työttömyys esiintyy lauseen subjektina tai adverbialina. Elollisuusdiskurssi aktivoituu ainoastaan transitiivi- ja intransitiivilauseissa. Elollisuusdiskurssissa esiintyy transitiiviverbejä, kuten *saavuttaa*, ja intransitiivisia verbejä, kuten *kasvaa*.

Elollisuusdiskurssissa työttömyys näyttäytyy kasvavana asiana. Verbi *kasvaa* esiintyy yleensä intransitiivisena, eli se on yksipaikkainen verbi, joka vaatii argumentiksi sen, mikä kasvaa. Verbi *kasvaa* presupponoi, että olemassa oleva asia muuttuu suhteessa omaan kokoonsa ja aikaan. Kun *työttömyys kasvaa*, työttömyys esitetään passiivisena kokijana. Kokijalta edellytetään suomen lauseopissa elollisuutta. Työttömyyden kasvu kuvaa sellaista maailmaa, jossa asioita tapahtuu ilman ihmisen vaikutusmahdollisuuksia asiaan, vaikka työttömyys on ihmisen kokema asia. (Heikkinen 1999: 109–110.)

Vuoden 1993 elollisuusdiskurssissa työttömyyden kasvua kuvaillaan jyrkäksi, sietämättömäksi, räjähdysmäiseksi, paisuvaksi ja pysähtymättömäksi. Työttömyydellä on oma kasvuvauhtinsa, ja se synnyttää jopa uutta väestöryhmää. Työttömyys näyttäytyy kasvavana elollisena oliona, johon ainoastaan hallitus ja poliittiset päättäjät voivat vaikuttaa arsenaalillaan.

Vesa Heikkinen kirjoittaa Kielikellon artikkelissaan, että pääkirjoitustoimittajien tulisi pohtia sitä, kuka politiikassa tekee ja mitä, kun asiat tapahtuvat ja abstraktiot toimivat. Usein pääkirjoituksissa työttömyydestä puhuttaessa rakennetaan todellisuutta, jossa työttömät eivät toimi yksilöinä arjessaan. (Heikkinen 1999: 3.)

Esimerkit (48), (49), (50), (51), (52) ja (53) ovat vuodelta 1993 ja ne kuvaavat työttömyyttä kasvavana asiana. Kaikissa näissä esimerkeissä työttömyys on lauseen tekijänä tai kokijana. Työttömyys ilmenee elollisena, kasvavana tai tietyt mittasuhteet saavuttaneena elollisena oliona.

(48) Työttömyys on saavuttanut nyt sellaiset mittasuhteet, että hallituksen on aika reagoida koko arsenaalillaan nyt vuorostaan siihen. (15.1.1993)

Esimerkissä (48) todetaan työttömyyden saavuttaneen sellaiset mittasuhteet, että hallituksen tulisi reagoida siihen *koko arsenaalillaan*. *Arsenaali* tarkoittaa 'asevarastoa' (KS 2019 s.v. *arsenaali*), mikä viittaa siihen, että elollisuuden lisäksi työttömyys on vaarallinen asia ja se tulee kohdata aseiden kanssa. Possessiifisuffiksi *-an* ilmentää, että arsenaali on hallituksella ja hallituksen on mahdollista kohdata vaarallisena elollisena oliona näyttäytyvä työttömyys. *Vuorostaan* implikoi, että hallituksella on 'mahdollisuus, tilaisuus tai velvollisuus' *reagoida* työttömyyden mittasuhteisiin (KS 2019 s.v. *vuoro*). *Vuorostaan* voi näyttäytyä lukijalle siten, että työttömyys on aikaisemmin reagoinut hallitukseen ja nyt on hallituksen vuoro reagoida työttömyyteen, tai hallitus on aikaisemmin reagoinut *koko arsenaalillaan* johonkin toiseen asiaan, tilanteeseen tai ilmiöön, ja nyt on aika reagoida työttömyyden mittasuhteisiin.

(49) Räjähdysmäisesti kasvanut työttömyys työntää ihmisiä ainakin tilapäisesti työelämästä. (10.1.1993)

Esimerkissä (49) työttömyyden mittasuhteiden kuvataan kasvaneen räjähdysmäisesti. Työttömyyden kasvu on siis 'nopea, hillitön, huima, valtava, raju' (KS 2019 s.v. *räjähdysmäinen*). Elollisuusdiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä kuvaillaan kasvavaksi entiteetiksi ja se pystyy työntämään ihmisiä pois työelämästä. Fokusoiva 'myös'-merkityksellinen sana *ainakin* esiintyy myöntölauseessa ja ilmentää positiivisuutta tässä yhteydessä *tilapäisesti*-ilmaisua kohtaan (VISK 2008 § 1635). *Ainakin tilapäisesti* -ilmaisu ei sulje kokonaan pois sitä, että työttömyys työntäisi ihmisiä myös pysyvästi pois työelämästä.

(50) Kun hartaasti odotettu talouden nousu antaa odottaa yhä itseään, kun pankkituki paisuu ja kun työttömyys kasvaa koko ajan, ei ole ihme, jos kärsivällisyys loppuu. (15.1.1993)

Esimerkissä (50) elollisina olioina näyttäytyvät *talouden nousu, pankkituki ja työttömyys*. Työttömyys kasvaa ja saattaa aiheuttaa ihmisissä kärsivällisyyden loppumisen. Kirjoittaja korostaa työttömyyden kasvun intensiteettiä ilmaisulla *koko ajan* (VISK 2008 § 1094). Kuten elollisuusdiskurssille on tyypillistä, työttömyys ja ihmiset näyttäytyvät toisistaan riippumattomina tekijöinä.

(51) Kun Helsingin työttömyysaste on nopeasti kasvanut 13,6 prosenttiin eikä pohjaa näy, pienetkin mahdollisuudet on etsittävä ja käytettävä hyväksi. (8.1.1993)

Esimerkissä (51) käsitellään työttömyysastetta ja sen kasvua. Työttömyysasteesta puhuminen työttömyyden sijaan on graafijargonia, ja työttömyysasteen kasvusta puhuminen on keksitystä entiteetistä puhumista. Työttömyysaste ei ole konkreettinen asia, vaan se kuvaa nimenomaan käyrän nousua. *Eikä pohjaa näy* -ilmaisu implikoi käyrän liikkeen jatkuvuutta. Kun käyrällä ei ole pohjaa näkyvissä, voidaan olettaa, että käyrällä ei ole myöskään olemassa alinta pistettä, jonka se voi saavuttaa.

Tilastokieli, *13,6 prosenttiin*, yhdistää abstraktin ihmisyksilöiden joukon matemaattiseen kieleen, mikä asettaa numerot ihmisten asemaan. Kun ihmisjoukoista puhutaan määrinä tai prosentteina, rakennetaan kuvaa maailmasta, jossa ihmistä ja inhimillisiä kokemuksia on mahdollista kuvata

matemaattisen täsmällisesti. (Heikkinen 1999: 112–113.) *Pienetkin mahdollisuudet on etsittävä ja käytettävä hyväksi* implikoi, että pieniäkin mahdollisuuksia on olemassa ja löydettävissä ja niitä voidaan hyödyntää. *On etsittävä ja käytettävä* on nesessiivimuotoinen ilmaus, joka viittaa tulevaan aikaan (VISK 2008 § 452). *On etsittävä ja käytettävä* ilmaus implikoi, että tulevaisuudessa on vielä mahdollista tehdä jotain työttömyysasteen kasvamiselle.

(52) *Työttömyys ja sen seurannaisvaikutukset kasvavat ilman uusia poliittisia päätöksiä täysin sietämättömiksi.* (15.1.1993)

Esimerkissä (52) tuodaan esille poliittisten päätösten rooli työttömyyden ja sen seurannaisvaikutusten kasvuun. Työttömyys ja sen seurannaisvaikutukset näyttäytyvät kasvavina asioina. *Ilman uusia poliittisia päätöksiä* -ilmaisu antaa olettaa, että poliitikoilta tarvitaan uusia päätöksiä, että työttömyyden ja sen seurannaisvaikutusten kasvu ei olisi sietämätöntä. Pääkirjoituksessa kirjoittaja ei kuitenkaan kerro, että millaiset poliittiset päätökset vaikuttaisivat työttömyyteen ja sen seurannaisvaikutuksiin.

(53) *LAMAN PITKITTÄMINEN ja työttömyyden kasvu ovat pakottaneet yhden jos toisenkin arvioimaan uudelleen suhdettaan perinteiseen elvytyspolitiikkaan.* (19.1.1993)

Esimerkissä (53) työttömyydellä on nimetty olevan kasvu. *Työttömyyden kasvu* on nominaalistunut kieliopillinen metafora. Nominaalistuksella kuvataan ilmiötä, ja siihen voidaan liittää uusia ominaisuuksia ja tietoja, kun taas vastaavalla verbirakenteella kuvataan prosessia. Nominaalistuneella kieliopillisella metaforalla voidaan saada tapahtuma näyttämään entistä abstraktimmalta ja geneerisemmältä (Hiidenmaa 2000: 55–57). *Työttömyyden kasvu* nimeää ilmiön, mutta ei kerro mikä työttömyyden kasvuun vaikuttaa eikä missä ja milloin työttömyyden kasvu tapahtuu. Esimerkissä työttömyyden kasvu näyttäytyy elollisena oliona, sillä se voi *pakottaa* ihmisiä arvioimaan suhdettaan elvytyspolitiikkaan.

(54) *Esimerkiksi Johannes Koroma saattaa räjähtää hänelle luonteenomaiseen jylisevään hohotukseen kuvatessaan työttömyyden*

kasvuvauhtia ja sitä, miten laihaksi palkansaajan ansiot lähiaikoina kutistuvat. (15.1.1993)

Esimerkissä (54) työttömyys ei ole subjektina vaan attribuuttina, ja työttömyydellä on mainittu olevan oma kasvuvauhtinsa. Kirjoittaja on käyttänyt episteemistä modaaliverbiä *saattaa*, jolla kirjoittaja osoittaa arvionsa todennäköisyyden siitä, räjähtääkö Johannes Koroma *kuvatessaan työttömyyden kasvuvauhtia*. (VISK 2008 § 1571.) Referointiverbi *räjähtää* voidaan nähdä sanojaa negatiivisesti arvottavaksi ilmaisuksi. Koroman räjähtäminen on suunnattu päättäjille, joten tässä tapauksessa päättäjät voivat nähdä hänen ilmaisunsa negatiivisesti arvottavana, kun taas työttömät ja palkansaajat voivat nähdä räjähtämisen heidän kannaltaan positiivisena ilmaisuna. *Työttömyyden kasvuvauhti* on nominaalistunut kieliopillinen metafora, jonka avulla kirjoittaja on nimennyt abstraktin ilmiön ikään kuin yleispäteväksi olemassa olevaksi asiaksi. Kirjoittaja ei ole kuvannut ilmiön prosessia tai siihen osallistuvia tekijöitä.

(55) Vaikka kokonaistuotanto kasvanee alkaneena vuonna yksi kaksi prosenttia, työttömyyden nousu ei vielä pysähdy. (27.1.1993)

Esimerkissä (55) *työttömyyden nousu* on nominaalistunut kieliopillinen metafora. Työttömyyden nousu on kirjoittajan nimeämä ilmiö, jonka ominaisuutena on se, ettei se pysähdy, vaikka kokonaistuotannon odotetaan kasvavan. Potentiaalimuotoinen *kasvanee* voidaan tulkita futuuriseksi, sillä potentiaali ilmaisee todennäköisyyttä ja mahdollisuutta (VISK 2008 § 1545). Kokonaistuotannon kasvaminen näyttäytyy kirjoittajalle todennäköisenä, mutta ei varmana, kun taas indikatiivimuotoinen lause *työttömyyden nousu ei vielä pysähdy* ilmaisee väitteen ikään kuin totena. *Kokonaistuotanto* saattaa kasvaa, mutta *työttömyyden nousu* jatkuu silti.

(56) Mutta vuosia jatkuva suurtyöttömyys aiheuttaa jopa pysyviä vaurioita rappeuttamalla työvoiman ammattitaitoa ja tuotantokoneistoa. (2.1.1993)

Esimerkissä (56) suurtyöttömyys on lauseen subjektina ja aiheuttaa pysyviä vaurioita. Kirjoittaja kuvailee työttömyyden pituutta vuosia jatkuvaksi, ja etuliite *suur-* kuvailee työttömyyden kokoa. Fokuspartikkeli *jopa* nostaa *pysyvät vauriot* lauseen fokukseen. *Pysyvät vauriot* näyttäytyvät ikään kuin asteikon toisena

ääripäänä, joka on asteikon annetuista vaihtoehtoista vähiten todennäköinen. *Jopa* implikoi, että *pysyvät vauriot* on mahdollinen, mutta epätodennäköinen vaihtoehto. (VISK 2008 § 839).

(57) *Työttömyys on nyt synnyttämässä kansan keskuuteen väestöryhmää, joka voi leimautua ilman syytään jonkinlaiseksi paarialuokaksi.* (2.1.1993)

Esimerkissä (57) työttömyys synnyttää uutta väestöryhmää, ja työttömyys on lauseen subjektina. Työttömyyden synnyttämä väestöryhmä on vaarassa leimautua kirjoittajan mukaan *paarialuokaksi*, joka on kuvainnollisesti 'syrjittyjen, hyljeksittyjen luokka' (KS 2019: *paarialuokka*). Paarialuokaksi leimautuminen ei kirjoittajan mukaan ole uuden väestöryhmän syy, mikä implikoi, että syy leimautumiseen on olemassa, mutta sitä ei ole erikseen mainittu. Syyllinen paarialuokaksi leimautumiseen saattaa olla työttömyys.

(58) *Työttömyys pakottaa elvyttämään.* (15.1.1993)

Esimerkissä (58) työttömyys näyttäytyy asiana, joka vaikuttaa päättäjien toimintaan. Esimerkki (58) on pääkirjoituksen otsikko. Työttömyys on lauseen tekijä ja elollinen olio: halutessaan se voi jopa *pakottaa* erilaisiin toimiin. Indikatiivimuotoisella lauseella kirjoittaja ilmaisee kategorisen väitteen, jonka hän esittää totena. Mikään elollinen olio tai ihmismäinen joukko ei pakota elvyttämään, vaan työttömyys pakottaa.

Vuoden 1993 elollisuusdiskurssi aktivoituu, kun työttömyys näyttäytyy itsestään toimivana asiana, joka kykenee synnyttämään, työntämään ja aiheuttamaan vaurioita. Vuonna 2015 elollisuusdiskurssi aktivoituu todella harvoin, mikä kertoo siitä, että työttömyyttä ei ehkä nähdä enää itsestään tapahtuvana toimijana. Vuonna 1993 kirjoitetaan paljon työttömyyden kasvusta ja kasvuvauhdista, mutta vuonna 2015 kirjoitetaan enemmän työttömyystilastoista: työttömyys- ja työllisyysasteista, joita käsittelen lisää seuraavassa alaluvussa.

(59) *Työttömyys on siirtynyt vaiheeseen, joka rassaa työvoimavaltaisia kotimarkkinoita: kauppaa ja palveluja.* (3.1.2015)

Esimerkissä (59) työttömyys on lauseen subjektina ja se on *siirtynyt vaiheeseen, joka rassaa työvoimavaltaisia kotimarkkinoita*. Työttömyys näyttäytyy elollisena oliona, jolla on eri vaiheita ja joka siirtyy itsestään vaiheesta toiseen. Itse työttömyyden ei kuvailla rassaavan kauppaa ja palveluja, vaan työttömyyden vaihe rassaa kauppaa ja palveluja.

3.7. Kuvaajadiskurssi

Kuvaajadiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä kuvataan graafisen kuvaajan suuntien tavoin. Kuvaajadiskurssissa työttömyys ja työttömyysaste nousevat samalla kun työllisyysaste laskee. Kuvaajat laskevat tai nousevat, mutta yleensä niiden kuvaamat asiat vähenevät ja lisääntyvät tai pienenevät ja suurenevät. Työttömyys ilmiönä ei nouse tai ole korkealla, vaan työttömyys lisääntyy. Kun työttömyyttä tai työttömyysastetta kuvataan nousevana asiana, jätetään samalla kuvaamatta asiaa täsmällisesti. Viertiön mukaan tällaiset ilmaisut saattavat olla harhaanjohtavia, koska ne eivät kuvaa asian kaikkia vivahteita, vaan maailmaa kuvataan pystysuunnassa. (Viertiö 1999: 1.) Nousut ja laskut luovat tekstin aateympäristöksi määrien ideologiaa ja luovat positivistista tieteentekotapaa, jossa ainoastaan mitattavat ja nähtävät asiat ovat merkityksellisiä. (Karvonen 1996: 153.)

Vuoden 1993 kuvaajadiskurssissa työttömyys näyttäytyy kuvaajan tapaan nousevana. Esimerkit (60) ja (61) ovat samasta pääkirjoituksesta, jossa työttömyys kuvataan jyrkästi nousevana. Työttömyys esiintyy subjektina ja *nousta*-verbi esiintyy lauseen predikaatissa.

(60) *Koska myös yrityskohtaiset työvoimakustannusten joustot jäävät suhteellisen vähäisiksi, työttömyys nousi edelleen viime vuonna jyrkästi.*
(27.1.1993)

(61) *Työttömyys ja lomautukset nousivat poikkeuksellisen jyrkästi. Jousto löytyi konkurssien ja yritysten lopettamisten sekä työttömyyden*

lisääntymisen kautta kun palkat eivät joustaneet. Vuoden alussa työttömiä oli noin 300000 ja vuoden lopussa jo 400000. (27.1.1993)

Esimerkissä (60) on käytetty kausaalista adverbiaalikonjuktiota *koska*, joka ilmaisee, että lauseilla on syyn ja seurauksen välinen suhde (VISK 2008 § 1128). Syyn ja seurauksen välisessä suhteessa syy työttömyyden nousuun on se, että työvoimakustannusten joustot jäävät vähäisiksi. Työttömyyden nousua kuvaillaan jyrkäksi, mikä viittaa tilastokieleen ja kuvaajan äkillisesti nousevaan liikkeeseen.

Esimerkissä (61) kirjoittaja mainitsee työttömyyden ja lomautusten nousseen *poikkeuksellisen* jyrkästi ja vahvistaa toteamustaan työttömyystilastoilla, joiden mukaan työttömien määrä on noussut 100 000:lla. Substantiivilla *työttömiä* on relationaalinen suhde numeraaleihin *300 000* ja *400 000*. Kirjoittaja määrittää substantiivia numeraalein sekä luonnehtii ja rajaa työttömien joukkoa. Relationaalisessa suhteessa työttömyyden merkitys laajenee niin, että työttömät ovat laskettavissa, työttömien joukko on määriteltävissä ja työttömyys on luokiteltavissa ja suhteutettavissa johonkin toiseen asiointilaan. Heikkisen mukaan tällainen lause rakentaa kuvaa maailmasta, jossa yksilöitä kuvataan matemaattisen täsmällisesti. Tämä taas luo kokemusmaailmaa, jossa inhimillisyys on loogista ja matemaattisten lakien alaista. (Heikkinen 1999: 112–113.)

Vuoden 2015 kuvaajadiskurssissa työttömyyden sijaan kirjoitetaan keksityistä entiteeteistä: työttömyysasteesta ja työllisyysasteesta, jotka käyttäytyvät kuvaajan tavoin. Tällainen kielenkäyttö vie lukijan entistä kauemmas todellisista asioista, koska työttömyyden muututtua työttömyysasteeksi sen tarkoitus muuttuu mitattavaksi aiheeksi, jolloin työttömyys ei näyttäydä aiheena, joka olisi ihmisten kokema tai tuntema ilmiö.

Työttömyyden tai työllisyyden sijaan esimerkeissä (68) ja (69) kirjoitetaan työttömyys- ja työllisyysasteesta, joka on graafijargonia. Esimerkissä (68) työttömyysastetta kuvaillaan nousuun lähtevänä ja esimerkissä (69) työllisyysastetta kuvaillaan rajusti laskevana.

(62) *Oulun aiemmin matala työttömyysaste lähti nousemaan kohti 15:ta prosenttia. Vuonna 2008 työttömiä oli 10 prosenttia työvoimasta. Viime kesänä heitä oli jo 18 prosenttia. (18.1.2015)*

Esimerkissä (62) relationaalinen suhde näkyy kaikissa kolmessa lauseessa *Oulun aiemmin matala työttömyysaste ja 15:ta prosenttia, työttömiä ja 10 prosenttia työvoimasta sekä heitä ja 18 prosenttia*. Työttömyys näyttäytyy laskettavana asiana ja samalla yhdistää ihmisyksilöiden abstraktin kokemuksen matemaattiseen kieleen.

(63) *Hiilamon mukaan taloustieteen ylivalta näkyy esimerkiksi siinä, että työttömyyttä pyritään ratkaisemaan työvoiman tarjontaa lisäävillä keinoilla, vaikka työllisyysaste on laskenut rajuimmin juuri niiden keskuudessa, joita on kannustettu ankarimmin työmarkkinoille. (20.1.2015)*

Esimerkissä (63) työllisyysasteen kerrotaan laskeneen tiettyjen rajojen sisällä: *niiden keskuudessa, joita on kannustettu ankarimmin työmarkkinoille*. Kirjoituksessa ei paneuduta koko Suomen työllisyysasteeseen, vaan vertaillaan eri väestöryhmien työllisyysastetta. Se, että työllisyysaste on laskenut rajuimmin niiden keskuudessa, joita on kannustettu työmarkkinoille ankarimmin, ilmentää, että vaikka ihmisiä on kannustettu työmarkkinoille ankarasti, ei kannustaminen ole tuottanut tulosta. Esimerkissä (63) aktivoituu myös ratkaisudiskurssi: *työttömyyttä pyritään ratkaisemaan*.

3.8. Ratkaisudiskurssi

Ratkaisudiskurssi aktivoituu, kun aiheena on työllistäminen, työllisyyden lisääminen ja uusien työpaikkojen synnyttäminen. Yleisimmin ratkaisudiskurssi aktivoituu transitiivi- ja intransitiivilauseissa. Lisäksi ratkaisudiskurssissa esiintyy passiivimuotoisia lauseita, jossa tekijää ei ole erikseen nimetty. Ratkaisudiskurssissa esiintyy usein termiä *työllistäminen*. *Työllistää* on adjektiivikantainen tA-johdos, josta voidaan edelleen johtaa teonnimi *työllistäminen*. (VISK 2008 § 225, § 319.)

Vuonna 1993 ratkaisudiskurssi aktivoituu työllistämisen ja työllisyyden lisäämisen kautta. Pääkirjoituksissa kerrotaan, millaisia ratkaisuja päättäjien halutaan tekevän. Nimettyjä ratkaisuja ovat esimerkiksi työllistävien sijoituskohteiden etsiminen, irtisanomistilanteen pehmittäminen ja tiettyjen tuotantoalojen investointien elpyminen.

(64) *Aktiivinen työllistäminen onkin parempi vaihtoehto. Yhteiskunta saa työpanoksen käyttöönsä ja tekemättömästä työstä sinänsä ei ole puutetta.* (11.1.1993)

Esimerkissä (64) kirjoittajan mukaan *aktiivinen työllistäminen* näyttäytyy vaihtoehtona, josta yhteiskuntakin hyötyy. Pääkirjoituksessa kirjoittaja vertailee velkaelvytystä ja aktiivista työllistämistä ja toteaa aktiivisen työllistämisen olevan parempi vaihtoehto kuin velkaelvytys. *Aktiivinen työllistäminen* näyttäytyy ratkaisuna siihen, että vapaana oleva työvoima pääsee töihin eikä työt jää siten tekemättä.

(65) *HELSINKI TOIMII kiitettävästi, kun se vaatii virastopäälliköitään etsimään työllistäviä sijoituskohteita. Ilman asianomaisten herättelyä ja patistelua kaupunginhallituksen marraskuinen päätös hoitaa työllisyyttä jäisi helposti pelkäksi hurskaaksi toivomukseksi.* (8.1.1993)

Esimerkissä (65) ratkaisudiskurssi aktivoituu, kun kirjoittaja kirjoittaa Helsingin tavasta vaikuttaa työllistämiseen. Myös poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun Helsinki näyttäytyy ihmismäisenä joukkona, joka vaatii virastopäälliköitä *etsimään työllistäviä sijoituskohteita*. Samassa esimerkissä *hoitaa*-verbi aktivoi lisäksi sairausdiskurssin. Possessiivisuffiksi sanassa *virastopäälliköitään* implikoi, että Helsinki omistaa virastopäälliköitä, joilta voi vaatia etsimään työllistäviä sijoituskohteita. Etsiminen viittaa siihen, että jotain on löydettävissä, joten voidaan olettaa, että työllistäviä sijoituskohteita on mahdollisesti olemassa. Esimerkissä (65) kirjoittaja toteaa, että työllisyyden hoitaminen *jäisi helposti pelkäksi hurskaaksi toivomukseksi*, mikäli asianomaisia ei herätellä ja patistella. *Hurskas toive* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'hyvää tarkoittavaa, mutta epärealistista toivetta' (KS 2019 s.v. *hurskas*). Työllisyyden hoitamisesta on siis olemassa toive, mutta se on vaarana jäädä toteuttamatta. Kirjoittaja ottaa

kantaa *asianomaisten* toimintaan: *asianomaiset* näyttäytyvät passiivisina toimijoina, jotka eivät toimi ilman *herättelyä ja patistelua*.

(66) *Yllättäen irtisanotulta ihmiseltä ottaa kuukausia edes käsittää, mitä tapahtui saati toipua sokista ja masennuksesta. Pehmeä lasku antaa aikaa oman aktiivisuuden käynnistyä. Lisäksi viranomaiset ehtivät laatia työllistämis- ja koulutussuunnitelmia, joihin ei äkillisessä ruuhkassa ehditä paneutua pitkään aikaan.* (5.1.1993)

(67) *Työtä vailla olevien määrä on käytännössä liki kaksinkertainen, koska Ruotsissa on perinteisesti satsattu työllisyyskoulutukseen ja kurssittamiseen.* (13.1.1993)

Esimerkissä (66) kirjoittaja kertoo, että yllättäen irtisanotulla ihmisellä kestää kuukausia käsittää tapahtunut ja toipua sokista ja masennuksesta, mutta *pehmeä lasku* antaa irtisanotulle aikaa *oman aktiivisuuden käynnistyä*. Mikäli irtisanottu saa *pehmeän laskun* työttömyyteen, antaa se myös viranomaisille aikaa *laatia työllistämis- ja koulutussuunnitelmia*. *Pehmeä lasku* näyttäytyy ratkaisuna sekä irtisanotulle että viranomaisille. Esimerkissä (66) aktivoituu myös mielenterveysdiskurssi, koska ratkaisua haetaan yllättäen työttömäksi jääneiden sokkiin ja masennukseen.

Esimerkissä (67) kirjoitetaan Ruotsin työllisyyskoulutuksesta ja kurssittamisesta. Kirjoittaja vertailee Ruotsin ja Suomen työttömyystilastoja ja toteaa Ruotsin työttömyyslukujen olevan vain puolet Suomen työttömyyslukuista. Syyksi Ruotsin alhaisempiin työttömyyslukuihin kirjoittaja kertoo olevan työllisyyskoulutus ja kurssittaminen, mikä implikoi sitä, että Suomessa niihin ei ole paneuduttu samalla tavalla. Se, että kirjoittaja kokee tarpeelliseksi vertailla Suomen työttömyystilannetta Ruotsin työttömyystilanteeseen, implikoi, että ratkaisu alhaisempiin työttömyyslukuihin saattaisi olla Ruotsin käytänteissä.

Vuoden 1993 ratkaisudiskurssi aktivoituu, kun kirjoittajat nimeävät ratkaisuja työttömyyden vähentämiseksi. Kirjoituksissa muun muassa vertaillaan Suomen työttömyystilannetta Ruotsin työttömyystilanteeseen ja mitä Ruotsissa on tehty työttömyyden hoitamisen eteen. Ratkaisuiksi nimetään esimerkiksi investointien elpyminen tai työllistävien sijoituskohteiden etsiminen. Lisäksi helpotusta

työttömien elämään on pehmeä lasku työttömyyteen. Vuonna 2015 kirjoitetaan, että ratkaisuja päättäjiltä tarvitaan, mutta ainoaksi ratkaisuksi nimetään investoinnit ja työllistäminen. Kirjoituksissa mainitaan myös, mitkä ovat väärä ratkaisuja, ja että keinoja työpaikkojen luomiseen on vähän. Kun vuonna 1993 nimetään ratkaisuja työttömyyteen, vuonna 2015 pohditaan, kuinka vaikeaa ratkaisujen löytäminen on, ja että vastuu ratkaisujen keksimisestä on päättäjillä.

Vuoden 2015 pääkirjoituksissa ratkaisuksi on mainittu esimerkiksi *kotimaiset ja ulkomaiset investoinnit ja työllistäminen*. Sen sijaan *positiiviset ajatukset* eivät ole ratkaisu työttömyysongelmaan. Toisin kuin vuonna 1993, vuonna 2015 pääkirjoituksissa ei ole nimetty konkreettisia ratkaisuehdotuksia työttömyystilanteeseen, vaan päättäjää pyydetään keksimään ratkaisuja työpaikkojen synnyttämiseksi. Vuoden 2015 ratkaisudiskurssi aktivoituu usein teksteissä, joissa kerrotaan ratkaisun puuttuvan.

Esimerkeissä (68), (69) ja (70) pohditaan ratkaisuja työpaikkojen synnyttämiseksi.

(68) *Kunpa uudet työpaikatkin syntyisivät, talous tasapainottuisi ja sodat loppuisivat vain positiivisten ajatusten voimin. Mutta eihän se niin mene.* (4.1.2015)

(69) *Työpaikkojen syntyä ei vastusta kukaan, mutta kun kysytään niiden luomisen keinoista, hyviä vastauksia on vähän. Siksi nyt olemassa olevien mutta ongelmiin joutuneiden yritysten tukeminen on houkutteleva vaihtoehto. Äänestäjälle voi sanoa, että tällä rahalla pelastettiin juuri nämä työpaikat juuri tällä paikkakunnalla.* (18.1.2015)

(70) *SUOMESSA on pulaa työstä. Tuotannon kasvua ja siten uusia työpaikkoja synnyttäviä kotimaisia ja ulkomaisia investointeja tarvittaisiin kipeästi.* (2.1.2015)

Esimerkissä (68) kirjoittaja toivoo näennäisesti työpaikkojen syntymisen tapahtuvan *positiivisten ajatusten voimin*, mutta toteaa samalla, että *eihän se niin mene*. Sanassa *työpaikatkin* liitepartikkeli *-kin* implikoi, että *positiivisten ajatusten voimin* on syntynyt aikaisemmin jotain muutakin (VISK 2008 § 842). Toteamusta voidaan tulkita ironisena. Ironian avulla tyypillisesti esitetään kritiikkiä puheena

olevaan aiheeseen, mutta sitä ei tehdä avoimesti. Ironian avulla kirjoittaja esittää eriävän mielipiteensä siitä, että työpaikat syntyisivät *positiivisten ajatusten voimin* (Rahtu 2004: 1). Koska positiiviset ajatukset eivät ole ratkaisu työttömyystilanteeseen, tulisi ratkaisu löytyä jollain muulla tavalla.

Esimerkissä (69) kirjoittaja toteaa, että *työpaikkojen syntyä ei vastusta kukaan*, mutta konkreettisia ratkaisuja ei ole vielä tehty. Termi *äänestäjä* viittaa siihen, että tekstissä käsitellään sekä päättäjiä että ihmisiä, jotka ovat äänestäneet heitä. Kirjoittaja toteaa huomanneensa, että ongelmassa olevien yritysten tukeminen on ollut *houkutteleva vaihtoehto*, koska päättäjät voivat kertoa äänestäjilleen, että *tällä rahalla pelastettiin juuri nämä työpaikat*. Teksti rakentaa sellaista maailmaa, jossa päättäjät haluavat kertoa äänestäjilleen hyvistä päätöksistä. Kirjoittaja kritisoi päättäjien agendaan tehdä asioita: tehdäänkö päätöksiä ainoastaan sen takia, että päättäjät näyttäytyisivät hyvältä äänestäjien silmissä? Nollapersoonalla, lauseessa *Äänestäjälle voi sanoa*, asiaa kuvataan siltä kannalta, miten se vaikuttaa kirjoittajan mukaan ihmiseen yleensä (VISK 2008 § 1348). Teksti antaa olettaa, että päättäjät tekevät ratkaisuja olemassa olevien yritysten ongelmiin, mutta ei itse työpaikkojen syntymiseen, koska työpaikkojen lisääminen on vaikeampaa. Esimerkissä (69) aktivoituu myös sairausdiskurssi, koska työpaikat näyttäytyvät asiana, joita voidaan pelastaa.

Esimerkki (70) on passiivissa ja konditionaalissa. Kirjoitus näyttää hätähuudolta päättäjille, ja kirjoittaja toteaa, että hänen nimeämiään toimia tarvitaan *kipeästi*. Kirjoittaja ei mainitse konkreettisia esimerkkejä toimista, jotka vaikuttaisivat tuotannon kasvuun, mikä taas synnyttäisi uusia työpaikkoja.

(71) *TÄSSÄ onkin toiveeni numero yksi uudelle eduskunnalle ja samalla työmarkkinajärjestöille: toimikaa oikeasti niin, että työllistäminen helpottuu ja myös pienyrityksiä kannattaa perustaa, esimerkiksi hoiva-alalle.*
(4.1.2015)

Esimerkki (71) on imperatiivissa (VISK 2008 § 1591). Kirjoittaja käskää eduskuntaa ja työmarkkinajärjestöjä toimimaan niin, että työllistäminen helpottuisi. Kirjoitus on siis suunnattu päättäjille. Kirjoittaja ei mainitse, mitkä toimet helpottaisivat työllistämistä. Demonstratiivisella adverbilla *niin* kirjoittaja

ilmaisee tavan, jolla eduskunta ja työmarkkinajärjestöjen tulisi toimia (VISK 2008 § 668). Eduskunnan ja työmarkkinajärjestöjen tulisi helpottaa työllistämistä ja tehdä pienyritysten perustamisesta kannattavaa. Kirjoittaja ei kuitenkaan nimeä tai ehdota, mikä hänen toivomansa tapa konkreettisesti voisi olla.

(72) Hiilamon mukaan taloustieteen ylivalta näkyy esimerkiksi siinä, että työttömyyttä pyritään ratkaisemaan työvoiman tarjontaa lisäävillä keinoilla, vaikka työllisyysaste on laskenut rajuimminkin juuri niiden keskuudessa, joita on kannustettu ankarimmin työmarkkinoille. (20.1.2015)

Esimerkissä (72) kirjoittaja referoi Hiilamoa, jonka mukaan *työttömyyttä pyritään ratkaisemaan työvoiman tarjontaa lisäävillä keinoilla*. Referointirakenne *Hiilamon mukaan* on neutraali viestimisaktia representoiva ilmaisu, jossa kirjoittaja ei näennäisesti arvota puhujaa (Heikkinen 1999: 145). Adverbiaalikonjunktio *vaikka* määrittää hallitsevaa lausetta: työvoiman tarjontaa lisäävät keinot eivät ole oikea ratkaisu oikeaan ongelmaan. Esimerkissä (72) työttömyyttä ei ratkaista, vaan sitä *pyritään ratkaisemaan työvoiman tarjontaa lisäävillä keinoilla*, mikä implikoi ratkaisun onnistumisen epävarmuutta.

5. YHTEENVETO

Tässä luvussa kokoan yhteen pro graduni aiheen, teoreettisen ja metodologisen viitekehyksen, tutkimusmenetelmän ja keskeisimmät tutkimustulokset. Pro gradu -työni on kriittistä diskurssianalyysiä Helsingin Sanomien työttömyysaiheisista pääkirjoituksista vuosilta 1993 ja 2015. Aineistoni koostuu 40 pääkirjoituksesta: 20 työttömyysaiheista pääkirjoitusta molempien vuosien alusta lähtien. Työttömyydestä keskusteltiin paljon molempina vuosina, sillä työttömyysaste oli nousussa ja Suomen bruttokansantuote oli laskussa. Vuonna 1993 työttömyysprosentti oli 16,5 ja kasvoi edellisvuoteen nähden 4,7 prosenttiyksikköä. Vuonna 2015 työttömyysprosentti oli 9,6 ja kasvoi edellisvuoteen nähden 0,8 prosenttiyksikköä. Molempina vuosina työttömyysaste oli korkeimmillaan moneen vuoteen, mutta vuonna 1993 työttömiä oli huomattavasti suurempi osa väestöstä kuin vuonna 2015.

Koska vuonna 1993 työttömyys oli suurempaa kuin vuonna 2015, vaikuttaa se väistämättä siihen, miten siitä on kirjoitettu: vuonna 1993 työttömyydestä kirjoitettiin enemmän, ja havaitsin vuoden 1993 aineistossa myös enemmän diskursseja. Kaikki nimeämäni diskurssit aktivoituvat useammin vuonna 1993 kuin vuonna 2015. Vuoden 1993 diskursseissa työttömyyttä kuvataan usein kollektiivisena tilana ja työttömyyteen liitetään ihmisten tunnetilat ja kokemukset. Vuoden 2015 diskurssimaailma korostaa enemmän yksilöä, tutkimustietoa ja ratkaisuja.

Tutkin, mitä diskursseja työttömyysaiheiset pääkirjoitukset aktivoivat. Tunnistin pääkirjoituksissa kahdeksan yleisintä diskurssia, jotka ovat työvoimadiskurssi, avun tarvitsijat -diskurssi, poliittisen vallan diskurssi, mielenterveysdiskurssi, sairausdiskurssi, elollisuusdiskurssi, kuvaajadiskurssi ja ratkaisudiskurssi.

Työvoimadiskurssissa työttömyyttä käsitellään aiheena positiivisten tai neutraalien nimeämisten kautta. Positiivisia nimeämiä ovat esimerkiksi *työntekijät* ja kollektiiviset substantiivit, kuten *työvoima* ja *henkilöstö*. Työvoimadiskurssille on tyypillistä se, että positiivisiin nimeämiin liitetään usein negatiivisuutta tai vähenemistä ilmentävä verbi, kuten *supistua* tai *vähentää*.

Vuoden 1993 pääkirjoituksissa työvoimadiskurssi aktivoituu ihmismäisten joukkojen kautta, jolloin yksilöt jäävät taka-alalle. Kirjoituksissa keskitytään erityisesti teollisuuden alojen työvoiman vähenemiseen ja koko Suomen työvoiman supistumiseen ja sen vaikutuksista talouteen. Työvoima ja työntekijät esiintyvät usein lauseen subjektina, ja modaalisuus tulee ilmi, kun kirjoittaja kertoo omista aistivaikutelmistaan esimerkiksi verbillä *tuntua*.

Vuoden 2015 pääkirjoitusten työvoimadiskurssi aktivoituu usein yhdessä yksilön hyvinvoinnin diskurssin kanssa, kun teksteissä käsitellään ihmisten työkykyä ja terveyttä. Vuoden 2015 työvoimadiskurssissa työntekijät esiintyvät harvemmin lauseen subjektina kuin vuonna 1993. Pääkirjoituksissa keskitytään erityisesti Oulun työttömyystilanteeseen. Teksteissä työttömistä ja irtisanomisista käytetään kiertoilmaisuja, kuten *vapaana ollut työvoima* ja *työvoiman vähennykset*. Lisäksi kirjoituksissa verrataan työttömiä työntekijöihin, jolloin yksilön hyvinvointi on jälleen keskiössä.

Avun tarvitsijat -diskurssissa työttömät näyttäytyvät apua tarvitsevina tai heikommassa asemassa olevina. Useimmiten avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu passiivimuotoisissa lauseissa. Avun tarvitsijat -diskurssi aktivoituu useammin vuonna 1993 kuin vuonna 2015.

Vuoden 1993 pääkirjoituksissa avun tarvitsijat -diskurssissa keskiössä on työttömien henkinen hyvinvointi. Työttömät tarvitsevat rohkaisua ja kannustusta, koska he ovat vaarassa syrjäytyä, ja kirjoituksissa vaaditaan, että työttömistä tulisi pitää parempaa huolta. Vuoden 1993 avun tarvitsijat -diskurssille on tyypillistä se, että lauseet ovat joko passiivissa tai nollapersoonassa. Lisäksi työttömistä käytetään kiertoilmauksia, kuten *joutilaiden määrä* ja *sellaiset ihmiset*. Vuoden 1993 avun tarvitsijat -diskurssissa aktivoituu vahvasti myös mielenterveysdiskurssi: työttömät tarvitsevat apua, etteivät masennu ja syrjäydy yhteiskunnasta.

Vuoden 2015 avun tarvitsijat -diskurssissa apua tarvitsevina näyttäytyvät työttömien lisäksi irtisanomisuhan alla olevat työntekijät. Irtisanomisille halutaan

etsiä muita vaihtoehtoja. Pääkirjoituksissa tuodaan ilmi, että päättäjien tulisi keksiä ratkaisuja irtisanomisille ja Suomen työttömyystilanteelle. Teksteissä käytetään kiertoilmauksia, kuten *työstä sivussa olevat*. Toisin kuin vuoden 1993 pääkirjoituksissa, vuonna 2015 avun tarvitsijat -diskurssin kanssa ei aktivoidu mielenterveysdiskurssi. Apua tarvitsevana näyttäytyvät pääasiassa irtisanomisuhan alla olevat ihmiset, mutta heidän henkinen hyvinvointi ei ole keskiössä, vaan työttömyyttä ja sen uhkaa tarkkaillaan talouden kautta. Sen sijaan vuonna 2015 avun tarvitsijat -diskurssin kanssa aktivoituu poliittisen vallan diskurssi ja ratkaisudiskurssi. Poliittisen vallan diskurssi ja ratkaisudiskurssi aktivoituvat, kun kirjoittajat vaativat päättäjiltä ratkaisuja työttömille tai irtisanomisuhan alla oleville.

Mielenkiintoista on se, että hyvinvoinnin diskurssit aktivoituvat selkeästi vuoden 1993 avun tarvitsijat -diskurssin ja vuoden 2015 työvoimadiskurssin kanssa. Yksilön henkinen hyvinvointi on keskiössä vuoden 1993 avun tarvitsijat -diskurssissa, kun kirjoitetaan työttömistä. Samoin yksilön hyvinvointi on keskiössä, kun vuonna 2015 kirjoitetaan työssä olevista.

Poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun tekijänä näyttäytyy abstrakti ihmismäinen joukko, kuten *eduskunta* tai *kunnat*. Vastuullisina toimijoina eivät näyttäydy yksittäiset ihmiset tai päättäjät, vaan näiden muodostamat ihmismäiset joukot.

Vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssi aktivoituu, kun kirjoituksissa esitetään toiveita tai vaatimuksia päättäjille. Päättäjiä ja päättäjien tunne-elämää kritisoidaan. Kirjoittajien tyytymättömyys eduskuntaan ja hallitukseen tulee ilmi erityisesti kieltohakuisista voimisverbeistä ja kieltohakuisista pronomineista. Vuoden 1993 poliittisen vallan diskurssissa aktivoituvat myös ratkaisudiskurssi ja mielenterveysdiskurssi: päättäjiltä halutaan ratkaisuja työttömyystilanteeseen ja sekä päättäjien että työttömien tunteita käsitellään.

Vuoden 2015 poliittisen vallan diskurssille on tyypillistä, että kirjoittaja referoi ihmisen tai ihmisjoukon ehdotuksia, arvioita tai mielipiteitä. Toisin kuin vuonna 1993, vuonna 2015 hallituksen toimista kirjoitetaan passiivissa, jolloin toimina

näyttäytyvät esimerkiksi *julkisen talouden sopeuttaminen* ja *julkisen talouden kiristys*. Kirjoituksissa referoidaan Etlan arvioita ja kansanedustaja Matti Huutolaa. Poliittisen vallan diskurssin kanssa aktivoituu myös sairausdiskurssi ja avun tarvitsijat -diskurssi.

Mielenterveysdiskurssissa työttömyys tai irtisanomiset aiheuttavat tunne-elämän reaktioita. Työttömyys *järkyttää, lamaannuttaa, aiheuttaa kärsimystä, pahoinvointia ja pelkoa*. Mielenterveysdiskurssi aktivoituu yleisimmin transitiivi-, intransitiivi- ja kopulalauseissa. Mielenterveysdiskurssissa esiintyy myös passiivin ja nollapersoonan käyttöä.

Vuoden 1993 mielenterveysdiskurssissa työttömyys aiheuttaa vakavia mielenterveydellisiä ongelmia kansassa ja päättäjät näyttäytyvät osasyynä siihen. Kirjoituksissa tuodaan selkeästi esille työttömien hyvinvointi. Kirjoituksissa käytetään passiivia ja nollapersoonaa. Vuonna 1993 kirjoitetaan myös päättäjien tunne-elämän reaktioista, kun hallitus käyttäytyy paniikinomaisesti ja poliitikot hymyilevät holtittomasti. Vuoden 1993 mielenterveysdiskurssissa aktivoituu myös poliittisen vallan diskurssi, avun tarvitsijat -diskurssi ja ratkaisudiskurssi.

Vuoden 2015 mielenterveysdiskurssissa keskiössä on pelko irtisanomisista. Pelko heijastuu kansantalouteen saakka, koska ihmiset elävät säästeliäästi, kun ovat epävarmoja työpaikastaan. Vuoden 2015 mielenterveysdiskurssi koskee enemmän työntekijöitä kuin työttömiä. Teksteissä esiintyy alkusoinnallinen ilmaisu *potkujen pelko*, jonka voidaan ajatella pehmentävän työntekijöiden tunne-elämän reaktioita. Kirjoituksissa käytetään nollapersoonaa ja tilastokieltä.

Sairausdiskurssissa kirjoitetaan hoidosta, elvytyksestä, pelastamisesta ja leikkauksista. Sairausdiskurssissa hoitaminen koskee sekä työttömyyttä ilmiönä että työttömiä henkilöinä. Elvytys ja leikkaukset liittyvät talouteen, jotka osaltaan vaikuttavat myös työttömyyteen. Pelastaminen saattaa liittyä sekä ihmisiin, että työpaikkoihin. Osaltaan työttömyys rinnastetaan jopa kuolemaan.

Vuonna 1993 sairausdiskurssi aktivoituu huomattavasti useammin kuin vuonna 2015. Sairausdiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä ja työttömiä hoidetaan,

työllisyyden elvytystä vaaditaan ja ihmisiä yritetään pelastaa irtisanomisilta. Pääkirjoituksissa hoitodiskurssia vahvistetaan esimerkiksi sanoilla *saattohoito* ja *ennakkohoito*. Työttömyyteen saattohoidetut ihmiset näyttävät sellaisina, jotka pärjäävät paremmin, kuin ne jotka irtisanotaan yllättäen. Kirjoituksissa tuodaan esiin myös poliittiset päättäjät, jotka ovat sen puolella, että taloutta tulisi elvyttää työttömyyden vuoksi.

Vuoden 2015 sairausdiskurssi aktivoituu, kun kirjoitetaan leikkauksista ja tiettyjen ihmisryhmien, kuten yli 60-vuotiaiden, työttömyyden hoitamisesta. Vuoden 2015 sairausdiskurssissa käsitellään myös leikkausten vaikutusta työllisyyteen. Kirjoituksissa työpaikat näyttävät pelastettavina asioina työntekijöiden sijaan. Menoleikkaukset näyttävät asiana, joka haittaa työllisyyttä. Vuoden 2015 sairausdiskurssissa aktivoituu myös ratkaisudiskurssi ja poliittisen vallan diskurssi.

Elollisuusdiskurssi aktivoituu, kun työttömyyttä kuvaillaan itsestään tapahtuvana, elollisena kokijana, jossa työttömyys ei näyttyy yksittäisten henkilöiden kautta. Työttömyys esiintyy lauseen subjektina tai adverbialina. Elollisuusdiskurssissa esiintyviä transitiiviverbejä ovat esimerkiksi *saavuttaa* ja *siirtyä*, ja intransitiivisiä verbejä ovat esimerkiksi *kasvaa*. Elollisuusdiskurssissa työttömyys on kasvava asia, eli työttömyys esitetään passiivisena kokijana. Kokijalta edellytetään suomen lauseopissa elollisuutta.

Vuoden 1993 elollisuusdiskurssissa kuvaillaan työttömyyden kasvua ja työttömyyden kasvu näyttää itsenäisenä toimijana. Työttömyys näyttää elollisena oliona huomattavasti enemmän vuonna 1993 kuin vuonna 2015. Sen lisäksi, että työttömyys kasvaa, se myös pakottaa elvyttämään, synnyttää väestöryhmää ja on vaarallinen. Lisäksi työttömyys saa poliitikot räjähtämään sekä saa hallituksen toimimaan paniikinomaisesti, mikä aktivoi myös mielenterveysdiskurssin.

Vuonna 2015 taas kirjoitetaan ainoastaan työttömyyden siirtymisestä tiettyyn vaiheeseen. Vuoteen 2015 mennessä työttömyyden elollisia ominaisuuksia

pääkirjoituksissa on vähennetty huomattavasti eikä työttömyys näyttäydy enää niin itsenäisenä toimijana kuten vuonna 1993.

Kuvaajadiskurssi aktivoituu, kun työttömyys kuvataan kuvaajan tavoin nousevaksi. Kuvaajadiskurssissa työttömyys ja työttömyysaste nousevat ja työllisyysaste laskee. Vaikka kuvaajat laskevat tai nousevat, niiden kuvaamat asiat vähenevät ja lisääntyvät tai pienenevät ja suurenevat. Tällaisilla ilmaisuilla maailmaa kuvataan pystysuunnassa ja ainoastaan mitattavat ja nähtävät asiat todentuvat yleisölle merkityksellisiksi.

Vuoden 1993 kuvaajadiskurssissa työttömyys on jyrkästi nouseva asia. Työttömyys esiintyy lauseen subjektina ja *nousta*-verbi esiintyy lauseen predikaatissa. Vuoden 2015 kuvaajadiskurssissa työttömyyden sijaan kirjoitetaan keksityistä entiteeteistä: työttömyysasteesta ja työllisyysasteesta, jotka käyttäytyvät kuvaajan tavoin. Työttömyyden muututtua työttömyysasteeksi sen tarkoitus muuttuu entistä abstraktimmaksi ja vie lukijan entistä kauemmas aiheesta.

Ratkaisudiskurssissa työllistetään, lisätään työllisyyttä ja synnytetään uusia työpaikkoja tai esitetään toiveita tai vaaditaan päättäjiltä toimia. Yleisimmin ratkaisudiskurssi aktivoituu transitiivi- ja intransitiivilauseissa. Ratkaisudiskurssissa esiintyy myös passiivimuotoisia lauseita, jolloin tekijöitä ei ole erikseen nimetty.

Vuonna 1993 ratkaisudiskurssi aktivoituu työllistämisen ja työllisyyden lisäämisen kautta. Pääkirjoituksissa kerrotaan, millaisia ratkaisuja päättäjien halutaan tehtävän. Ratkaisuiksi työttömyystilanteeseen on mainittu esimerkiksi työllistävien sijoituskohteiden etsiminen, irtisanomistilanteen pehmittäminen ja tiettyjen tuotantoalojen investointien elpyminen. Vuoden 1993 ratkaisudiskurssissa aktivoituu lisäksi poliittisen vallan diskurssi ja mielenterveysdiskurssi.

Vuoden 2015 pääkirjoituksissa ratkaisuiksi on mainittu esimerkiksi *kotimaiset ja ulkomaiset investoinnit ja työllistäminen*. Sen sijaan *positiiviset ajatukset* eivät ole ratkaisu työttömyysongelmaan. Toisin kuin vuonna 1993, vuonna 2015 pääkirjoituksissa ei ole nimetty konkreettisia ratkaisuehdotuksia työttömyystilanteeseen, vaan päättäjiä pyydetään keksimään ratkaisuja työpaikkojen synnyttämiseksi. Vuoden 2015 ratkaisudiskurssissa aktivoituu lisäksi sairausdiskurssi.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

Helsingin Sanomien verkkosivuilta, osoitteesta www.hs.fi/paakirjoitukset/,
poimitut pääkirjoitukset:

- Pääministerin uudenvuodenpuhe* 2.1.1993
- Talouseläke on pakko niellä* 2.1.1993
- Tutkimus ja lama* 3.1.1993
- Työelämätkinnot koulututkintojen rinnalle* 4.1.1993,
- Työttömistä pidettävä huolta* 5.1.1993
- Koulutus voi estää työnsaannin* 6.1.1993
- Työtä kaikin keinoin* 8.1.1993
- Kirjaston arvo kasvaa* 10.1.1993
- Elinkeinoelämä terveyskylvyssä* 11.1.1993
- Ruotsin laman tutut piirteet* 13.1.1993
- Uutta ajattelua talouspolitiikkaan* 13.1.1993
- Uraauurtava työmarkkinasopimus* 14.1.1993
- Työttömyys pakottaa elvyttämään* 15.1.1993
- Hymyjä kyynelten läpi* 15.1.1993
- Kovin kevyt tutkimukseksi* 16.1.1993
- Elvytyksen kannatus lisääntyy* 19.1.1993
- Eläkejärjestelmän remonttia kypsytellään* 20.1.1993
- Vakava asia, kepeä näytelmä* 23.1.1993
- Elvytyskeinot harkittava tarkkaan* 27.1.1993
- Kilpailu tuli ja meni* 27.1.1993
- Johdonmukaiset päätökset madaltavat poliittista riskiä* 2.1.2015
- Pelko potkuista niistää kulutusta* 3.1.2015
- Konsensus haittaa työelämän kehitystä* 3.1.2015
- Toive vuodelle 2015: Vähemmän ruoskaa, enemmän armoa* 4.1.2015
- Jakamistalous on söötti nimi riistolle* 8.1.2015
- Työterveyshuollon pitäisi keskittyä perustehtäväänsä* 9.1.2015
- Palkan sivukulujen alennus lämmittää vain hetken* 9.1.2015
- Luova tuho ei aina toteudu konkurseissa* 12.1.2015
- Kiskoilla töihin itään ja länteen* 13.1.2015

Työttömyysputken poisto vaatii työelämän asennemuutosta 13.1.2015
Väärä ajoitus jättää raskaan perinnön 14.1.2015
Ohje päättäjälle: älä tee turhia patoja 15.1.2015
SAK:n ja STTK:n yhdistyminen etenee 17.1.2015
Valtio ei ole laskutusosoite 18.1.2015
Oulussa on muistettava judo ja Schumpeter 18.1.2015
Asumisen tukiin ei pintaremontti riitä 18.1.2015
Eläkeuudistus johtaa historialliseen käännteeseen 19.1.2015
Työskentele kuin teini, niin menestyt 20.1.2015
Rahapula on monikäyttöinen tekosyy leikkauksiin ja veronalennuksiin
 20.1.2015
Palkkamalattia tarvitaan yhä 20.1.2015

Tutkimuskirjallisuus

- ALLAN, KEITH – BURRIDGE, KATE 2006: *Forbidden Words: Taboo and Censoring of Language*. Cambridge University Press.
- ALHO, IRJA–KAUPPINEN ANNELI [2008] 2009: *Käyttökielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1154. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FAIRCLOUGH, NORMAN [1989] 2001: *Language and power*. London: Longman.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HEIKKINEN, VESA – HIIDENMAA, PIRJO – TIILILÄ, ULLA 2000: Poimintoja virkakielen rekisteristä – Pirjo Hiidenmaa, Teksti työnä, virka kielenä s. 35–61. Tampere: Tammer-Paino Oy
- HEIKKINEN, VESA 1999: Tekstihuollon tuolla puolen – kommentteja ja kysymyksiä kielenohjailusta. – *Kielikello* 4/1999 s. 3–4.
- HEIKKINEN, VESA 2007: *Kielen voima*. Helsinki: Gaudeamus.
- JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1993: Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), Diskurssianalyysin aakkoset s. 17 - 42. Tampere: Vastapaino.

- JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI 1993: Valtasuhteiden analysoiminen – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), Diskurssianalyysin aakkoset s. 80–82 Tampere:Vastapaino.
- KAINULAINEN, SIRU – KESONEN, KAISU – LUMMAA, KAROLIINA 2007: *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin* s. 78. Tampere: Vastapaino.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Johdanto – Jyrki Kalliokoski, *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä* s. 20. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARVONEN, PIRJO 1996: Missä on taloustehtin ihminen? – Jyrki Kalliokoski, *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä* s. 151–167. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KUUTTI, HEIKKI 2012: *Mediasanasto*. Jyväskylä: MediaDoc Oy.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 2001: Lusikka kauniiseen käteen – *Kieli-ikkuna* Helsingin Sanomien verkkosivuilla. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003947094.html> (17.9.2019)
- MAAMIES, SARI 2013: Henkilökunta ja he. *Kielikello* 3/2013 s. 1–2
- MA 2016 = MEDIA AUDIT FINLAND: LT-LEVIKITILASTO 2016 <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2017/06/Levikkitilasto-2016.pdf>
- LERSSI-LAHDENVESI, ARJA 2015: *Aina jonkun asialla, vai...? Sitoutumattomat sanomalehdet yhteiskunnallisina vaikuttajina pääkirjoitussivuillaan*. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 252. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6183-1>
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset SAJAVAARA, KARI – PIIRAINEN-MARSH, ARJA (toim.) *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 138-140. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus 2000
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus – SAJAVAARA, KARI – PIIRAINEN-MARSH, ARJA (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, s. 191–217. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen laitos

- PIETIKÄINEN, SARI & MÄNTYNEN, ANNE 2009: Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- RAHTU, TOINI: Saako olla ironiaa? *Kielikello* 2/2014 s. 1
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO: <http://www.stat.fi/meta/kas/tyottomyysaste.html> (14.11.2017)
- SVT1 = SUOMEN VIRALLINEN TILASTO: Työttömyysaste [verkkajulkaisu]. Helsinki: SVT-neuvottelukunta [viitattu 14.11.2017]. Saantitapa <http://www.stat.fi/meta/kas/tyottomyysaste.html>
- SVT2 = SUOMEN VIRALLINEN TILASTO: Bruttokansantuote [verkkajulkaisu]. Helsinki: SVT-neuvottelukunta [viitattu 14.11.2017]. Saantitapa <http://www.stat.fi/meta/kas/bktmarkkina.html>
- SVT3 = SUOMEN VIRALLINEN TILASTO: Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Maaliskuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.5.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2020//03/tyti_2020_03_20-04-23_tie_001_fi.html
- SVT4 = SUOMEN VIRALLINEN TILASTO: Kansantalouden tilinpito [verkkajulkaisu]. ISSN=1795-8881. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.5.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vtp/index.html>
- TÄTILÄ, REETTA 2014: *Yksilön ja yhteiskunnan diskurssit Me Naiset -lehden pääkirjoituksissa vuosina 1990, 2000 ja 2010*. Pro gradu. Oulun yliopisto.
- VARIS, MARKKU 1998: *Sumea kieli. Kiertoilmausten muoto ja intentio nykysuomessa*. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 717. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- VIERTIÖ, ANNASTIINA 1999: Tilastokieli "alentaa" ilmaisukykyä. *Kielikello* 1/1999 s. 1
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN TARJA RIITTA – ALIO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (1.12.2015)